

Nr 148.

Ankom till riksdagens kansli den 22 maj 1945 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av riksdagens år 1944 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1943—30 juni 1944.

(4:e avd.)

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1944 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, får, efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, understålla riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande.

1:o) Utdömda ersättningar på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m. Under justitiedepartementet, § 1, hava revisorerna påtalat vissa brister med avseende å indrivningsförfarandet beträffande utdömda ersättningar på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m. (Del I, s. 2—5).

I åtskilliga av de författningar, vilka under krigsåren utfärdats i syfte att trygga folkförsörjningen m. m., hava intagits stadganden om konfiskation av egendom hos den som fälles till ansvar för överträdelse av gällande bestämmelser. Å indrivningen och redovisningen av konfiskationsfordringar av nu nämnt slag är förordningen den 14 december 1917 angående indrivning och redovisning av böter närmast tillämplig. Rörande förfarandet då hinder för indrivning föreligger meddelas i nämnda förordning stadganden av innebörd, att avskrivning skall ske, förutom huvudsakligen i de fall, då den bötfällde icke anträffas, även då den bötfällde saknar tillgångar och böterna enligt åklagarens eller domstols beslut ej skola förvandlas. Vid andra laga verkställighetshinder skall avkortning ske. Avskrivning innebär ej, att böter icke ånyo kunna bli föremål för indrivningsåtgärder; efter avkortning däremot kunna indrivningsåtgärder icke längre vidtagas.

Revisorerna, som lämnat en närmare redogörelse angående den omfattning, i vilken krisförfattningarnas konfiskationsstadganden tillämpats ävensom i vad mån de uppkomna fordringarna indrivits respektive avkortats eller av-

skrivits, ha konstaterat, att avkortning och avskrivning på grund av den dömdes tillgångslöshet verkstälts i överbärande antalet fall inom mindre än ett år och i åtskilliga fall inom några få månader efter avkunnat utslag.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

De ersättningar, som med tillämpning av ransoneringsförfattningarna under rådande kristid hava utdömts till kronan, uppgå sammanlagt till betydande belopp. Även i enskilda fall hava de utdömda ersättningarna varit av betydande storlek.

Av den lämnade redogörelsen framgår dels att huvudparten av de utdömda ersättningarna ännu icke kunnat indrivnas och dels att desamma i flera fall mycket snabbt blivit föremål för avskrivning eller avkortning. Vidare har framkommit, att länsstyrelsernas praxis även såtillvida varit vacklande, när det gäller att avföra belopp av hithörande slag ur räkenskaperna, som dessa i en del fall blivit föremål för avskrivning — med normal påföljd likväl att de icke vidare bruka bliva föremål för indrivningsåtgärder — och i andra fall för avkortning, till följd varav vidare indrivningsåtgärder överhuvud icke komma i fråga.

Det vill synas, som om bötesindrivningsförfordningens bestämmelser icke vore väl lämpade för sådana fall som dessa. Redan den omständigheten att de fordringar, varom här är fråga, i vissa fall blivit föremål för avskrivning och i andra fall för avkortning tala för behovet av en översyn härvidlag.

Det kan i varje fall ifrågasättas, huruvida icke åtgärder borde vidtagas för en effektivisering av indrivningsförfarandet i avseende på sådana ersättningar, varom här är fråga. Flera skäl synas tala för att extraordinära åtgärder här kunna vara befogade för att få till stånd ett särskilt snabbt exekutivt förfarande.

Slutligen synes det föga tilltalande, att fordringar av denna art och den storleksordning, det här ofta är fråga om, skola kunna avföras ur räkenskaperna så snabbt som i flera fall skett. Ett sådant förfaringsätt torde vara ägnat att förringa den avskräckande verkan av påföljderna av här berörda lagöverträdelser. Det är av visst intresse i detta sammanhang att göra en jämförelse med indrivningen av exempelvis även mycket obetydliga ersättningsbelopp av andra slag, som tilldömts kronan, vilka ofta vålla ett under årtal utsträckt ständigt återkommande efterspanings- och indrivningsarbete för polismyndigheterna.

Revisorerna hava kommit till den uppfattningen, att en omedelbar översyn av gällande bestämmelser på förevarande område är av behovet påkallad.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret*, *riksräkenskapsverket*, *överståthållarämbetet* och *samtliga länsstyrelser* (Del II, s. 172—182). Flertalet myndigheter förorda, att en översyn av bestämmelserna på hithörande område kommer till stånd.

Utskottet.

Den av revisorerna verkställda undersökningen har givit vid handen, att indrivningsresultatet i fråga om vederlagsfordringar av här avsedd art måste betraktas som dåligt, och att belopp som icke kunnat indrivnas i flera fall mycket snabbt blivit föremål för avkortning eller avskrivning. Efter avkortning föreligger ej längre möjlighet att göra kronans fordringsrätt gällande. Enligt vad revisorerna framhållit plägar även vid avskrivningsbeslut den normala påföljden vara, att fordringarna icke vidare bliva föremål för indrivningsåtgärder. Utskottet finner sig i likhet med revisorerna och de i

ärendet hörda myndigheterna böra ifrågasätta, huruvida kronans fordringsanspråk med nu rådande praxis bliva tillbörligen tillvaratagna. Såväl revisorerna som de hörda myndigheterna hava framhållit, att nu tillämpade bestämmelser — bestämmelserna om indrivning och redovisning av böter — icke äro lämpliga då fråga är om vederlagsfordringar. Härtill kommer att tvekan synes hava rätt huruvida i likartade fall avkortnings- eller avskrivningsbeslut bort meddelas. Revisorernas uttalande att en omedelbar översyn av bestämmelserna på förevarande område bör komma till stånd finner utskottet vara väl motiverat. Utskottet får hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under omprövning frågan om indrivning och redovisning av vederlagsfordringar av här avsedd karaktär.

2:o) **Vissa iakttagelser beträffande truppförbandens lägerkassor.** Under försvarsdepartementet, § 2, hava revisorerna till behandling upptagit vissa spörsmål berörande den av truppförbandens lägerkassor bedrivna verksamheten, användningen av lägerkassornas medel samt den rättsliga karaktären av de med lägerkassornas medel uppförda byggnaderna (Del I, s. 6—16).

År 1903 inrättades vid truppförbanden två olika lägerkassor, nämligen allmän lägerkassa respektive enskild lägerkassa. Under 1939 sammanslogos dessa förbandens lägerkassor till en för förbandet gemensam lägerkassa. Genom beslut den 1 december 1939 meddelade Kungl. Maj:t föreskrifter med avseende å dylik kassas verksamhet.

Efter att hava lämnat en redogörelse för innehållet i berörda föreskrifter och framlagt resultatet av verkställd utredning rörande de olika lägerkassornas affärsrörelse samt inkomster under budgetåret 1943/44 ävensom kassornas tillgångar vid utgången av nämnda budgetår, hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom förut nämnts hava revisorerna tidigare påtalat vissa förhållanden beträffande truppförbandens allmänna och enskilda lägerkassor. Sedermera har emellertid genom beslut den 1 december 1939 en sammanslagning av dessa båda kassor vid de olika truppförbanden kommit till stånd. Den inkomst, som tillfaller den på så sätt nybildade lägerkassan, utgöres till väsentlig del av uppkommen vinst å markententeri- eller annan rörelse, vilka medel förut ingått i den enskilda lägerkassan. Såsom framgår av tidigare anförda siffror har den av lägerkassorna bedrivna verksamheten tagit en synnerligen kraftig utveckling under senare år. Den totala behållningen har sålunda från den 30 juni 1940 till utgången av sistförflutna budgetår ökats med i runt tal 4,6 miljoner kronor och utgör nu närmare 8 miljoner kronor. Nämnda förhållande har aktualiserat en rad problem.

Revisorerna gjorde år 1937 på anförda skäl vissa erinringar emot att svin- gårdsrörelse bedrevs vid Livgrenadjärregementet och Dalregementet. Av utredningen framgår, att sådan rörelse i icke ringa omfattning alltjämt fortgår vid nämnda regementen. Denna rörelse, som nu, sedan revisorerna 1937 påtalade densamma, haft tillräcklig tid för avveckling, bör enligt revisorernas mening snarast nedläggas. Även lägerkassornas bagerirörelse har under se-

nare år av omsättningssiffrorna att döma undergått en avsevärd utökning. Även om denna ökade omsättning är att till väsentlig del tillskriva nu rådande inkallelser och det sålunda torde kunna förväntas, att rörelsen under normala fredsförhållanden skulle komma att i betydlig grad nedgå, vilja revisorerna, som icke bortse ifrån att bagerirörelsen i många fall i viss mån är att betrakta som ett nödvändigt och lämpligt komplement till marketerirörelsen, likväl framhålla, att uppmärksamhet bör fästas därå, att bagerirörelse liksom för övrigt all annan rörelse, som bedrivs av lägerkassorna, icke erhåller alltför stor omfattning, då detta för statsverket kan medföra mindre önskvärda konsekvenser. Det synes särskilt kunna ifrågasättas, huruvida det icke vore möjligt att få till stånd en sammanslagning av de olika bagerirörelserna i sådana garnisonsstäder, där nu flera truppförbands lägerkassor var för sig bedriva dylik rörelse.

Revisorerna vilja i detta sammanhang erinra om att den för lägerkassornas olika rörelser anställda personalen är underkastad pensionsreglementet för arbetare och att sålunda statsverket får bestrida kostnaderna för sådan pensionering. Det synes därför revisorerna vara förtjänt att tagas under övervägande, huruvida icke lägerkassorna, som för sina rörelser åtnjuta förmånen att vara befriade från erläggande av omsättningsskatt, inkomst- och förmögenhetsskatt m. m., böra lämna bidrag till pensioneringen av sin personal.

Enligt vad revisorerna inhämtat har statens sakrevision påtalat, att vissa av lägerkassorna ägda bagerier debiterat för höga priser vid leveranser till vederbörande truppförband. Med anledning härav vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke i fortsättningen de till lägerkassorna anslutna affärsrörelsernas prissättning bör vara underkastad kontroll från central förvaltningsmyndighets sida.

Revisorerna hava vid en granskning iakttagit, att lägerkassornas medel i flera fall använts för ändamål, som knappast låta sig förena med de uppgifter, vilka enligt gällande bestämmelser åvila dessa kassor. Det kan ifrågasättas, huruvida icke lägerkassemedlen i allmänhet böra i större utsträckning än som för närvarande synes vara fallet tagas i anspråk för beredande av trevnad och förströelse åt fast anställt manskap och värnpliktiga, särskilt sådan personal, som tillhör fältförband förlagda till mera avlägsna och glest bebyggda trakter i landet.

Utredningen har vidare givit vid handen, att även den för lägerkassornas räkning bedrivna byggnadsverksamheten numera tagit en betydande omfattning. Särskilt starkt framträder ökningen i fastighetsvärdet under budgetåret 1942/43. Enligt bemyndiganden av arméförvaltningens intendenturavdelning och försvarets civilförvaltning hava fritidslokaler för manskapet i stor utsträckning uppförts med anlitande av lägerkassornas medel. Vid andra truppförband däremot hava kostnaderna för sådana byggnader bestritts av statsanslag under kapitalbudgeten. Även bortsett från den orättvisa olika truppförband emellan, som härigenom skapas, finna revisorerna denna brist på enhetlighet i fråga om uppförande av dessa byggnader mindre tillfredsställande. Beträffande redovisningen av lägerkassornas byggnader i allmänhet vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke åtminstone de mera värdefulla byggnaderna borde bokföras å en särskild kapitalfond.

Såsom förut nämnts framhöllo revisorerna i sin år 1900 avgivna berättelse, att en undersökning borde företagas angående de i de dåvarande marketerikassorna sammanförda medlens natur av statsmedel eller enskilda medel. En dylik undersökning vore enligt revisorernas mening särskilt önskvärd ur den synpunkten, att en stor del av kassornas medel användes för uppförande av byggnader och detta i framtiden kunde giva anledning till

tvekan i fråga om äganderätten till dessa byggnader. Vad revisorerna vid nämnda tillfälle uttalade har erhållit ökad aktualitet genom den under senare år alltmer stegrade byggnadsverksamheten. Den år 1939 verkställda sammanslagningen av allmänna och enskilda lägerkassorna har icke heller bidragit till att bringa klarhet i angivna frågor. Tvistigheter kunna i framtiden uppstå icke blott i fråga om äganderätten till byggnaderna utan även beträffande underhållsskyldigheten av desamma. Särskilt kompliceras problemet då, såsom vid ett truppförband förekommit, gävmedel till belopp överstigande 50 000 kronor influtit till lägerkassan för uppförande av ett fritidshem. Vid Skånska trängkåren har för lägerkassans räkning en fritidsbyggnad uppförts av inkallat manskap, som sålunda varit avlönat av statsverket. Ett dylikt förfaringssätt, som i och för sig måste framstå såsom i hög grad olämpligt och stridande mot av statsmakterna givna direktiv vid uppförande av byggnader för försvarsväsendets räkning, kan även komma att göra problemet mera invecklat. Äganderätsfrågan kan bli aktuell, då t. ex. på grund av ökat lokalbehov för truppförbandet den av lägerkassan uppförda byggnaden måste tagas i anspråk för annat än sitt ursprungliga ändamål, varigenom staten kan bli nödsakad att inlösa densamma. Sålunda beviljade 1942 års riksdag (skrivelse nr 172) ett anslag å 52 000 kronor till förvärv av en Jämtlands fältjägarregementes lägerkassa tillhörig, inom regementets kasernområde belägen soldathemsbyggnad. Ett annat spörsmål, som i detta sammanhang bör ägnas uppmärksamhet, rör underhållsskyldigheten av lägerkassornas byggnader. Då det icke torde vara uteslutet, att kassorna på grund av minskade inkomster i framtiden bli urståndsatta att underhålla det ganska avsevärda byggnadsbeståndet, kan statsverket komma att ställas inför situationen att få övertaga denna uppgift.

De nu anförda förhållandena synas revisorerna göra det angeläget att en utredning snarast kommer till stånd beträffande äganderätten till de med lägerkassornas medel uppförda byggnaderna, deras framtida ställning samt underhållet av desamma. I avvaktan å resultatet av denna utredning torde fråga om uppförande av nya byggnader för lägerkassas räkning böra underställas Kungl. Maj:ts prövning och godkännande.

Yttrande har avgivits av *försvarets civilförvaltning* gemensamt med *arméförvaltningens intendenturavdelning* (Del II, s. 2—7). Ämbetsverken hava därvid erinrat att svingårdsrörelserna vid Livgrenadjärregementet och Dalregementet, som enligt beslut av ämbetsverken må övergångsvis bedrivas tills vidare intill utgången av 1945, avses skola avvecklas så snart ett mera normalt livsmedelsläge inträtt. Frågan om begränsning av bagerirörelses omfattning har ansetts böra upptagas först sedan nu rådande beredskap avvecklats. Beträffande bagerirörelses priser framhålles, att reglerande bestämmelser redan år 1930 utfärdats. Ämbetsverken hava emellertid förklarat sin avsikt vara att taga utfärdandet av förnyade bestämmelser och direktiv under omprövning i syfte att förebygga obehörigt gynnande av ifrågavarande affärsrörelser. Frågan om bidrag från lägerkassorna till pensionering av deras personal finna ämbetsverken vara förtjänt att tagas under övervägande. Emellertid framhålles, att av här avsedda personal allenast ett ringa antal torde kvarstå i tjänst så länge, att de kunna komma i åtnjutande av pension. Ämbetsverken hava hävdad, att någon berättigad anmärkning icke syntes kunna framställas mot användningen av lägerkasse-

medlen, vilkas disposition i stort sett inneburit varaktig nytta och trevnad för manskapet. I fråga om lägerkassornas byggnadsverksamhet och lägerkassemedlens natur hava ämbetsverken anfört följande.

Den av statsrevisorernas erinringar, varvid synes hava lagts största vikten, avser *lägerkassornas byggnadsverksamhet*, i samband varmed frågan om *lägerkassemedlens natur* berörts.

Vad först beträffar byggnadsverksamheten har densamma sin bakgrund i det förhållandet att de medel, som av statsmakterna ställts till förfogande för ändamålsenliga fritidslokaler, icke på långt när motsvarat berättigade anspråk. För att avhjälpa vissa svåra brister hava regementschefer gjort framställning om att för ändamålet få anlita lägerkassemedel. Eluru civilförvaltningen och arméförvaltningens intendenturavdelning principiellt hysa den uppfattningen, att riksstatsmedel böra anvisas för ifrågavarande ändamål, hava ämbetsverken dock ej ansett sig kunna på principiella grunder lämna framställningarna utan bifall utan såsom regel medgivit ianspråktagande av lägerkassemedel för sådana arbeten, som framstått såsom synnerligen angelägna. Dylika arbeten hava i ett antal fall avsett kronan tillhöriga markententerbyggnader. Såsom stöd för ett dylikt förfarande kan åberopas nådigt brev den 23 oktober 1936 angående utförande av ändringsarbeten å Västernorrlands regementes mässbyggnad, vilket brev i avskrift bifogas.

I flera fall har byggnad, i vilken lägerkassas bageri är inrymt, befunnits vara underhållig och icke kunnat godkännas av vederbörande yrkesinspektör. De omfattande ändringsarbeten, som betingas härav, äro avsedda att vidtagas på respektive lägerkassors bekostnad, så snart arbetstillstånd kan erhållas. Även moderniseringar av för driften erforderlig materiel har på flera ställen visat sig behövlig.

Det må framhållas, att av befintliga kapitalbehållningar avsevärda be-
lopp enligt medgivande av försvarets civilförvaltning, arméns fortifikations-
förvaltning och arméförvaltningens intendenturavdelning reserverats för byggnadsföretag av olika slag, som emellertid ännu icke kommit till utförande, på grund av att arbetstillstånd icke kunnat erhållas. Ett fullgörande av dessa byggnadsplaner torde få anses utgöra en icke helt betydelselös faktor, då det gäller att skapa sysselsättning för mötande av kommande arbetslöshet.

Med anledning av att statsrevisorerna påtalat att vid Skånska trängkåren inkallat manskap använts för uppförande av fritidsbyggnad för lägerkassans räkning må framhållas, att de handlingar, som insänts till centralmyndigheterna rörande ifrågavarande byggnadsföretag, icke innehöllo någon uppgift om att dylik arbetskraft skulle ifrågakomma.

I detta sammanhang erinra ämbetsverken om att 1940 års byggnadsutredning den 8 september 1944 avgivit betänkande med förslag till anordnande av fritidslokaler för manskapet vid arméns fredsförlägningsplatser. Ett genomförande av nämnda förslag kan förväntas komma att i stort sett reglera här ifrågavarande spörsmål.

I fråga om lägerkassemedlens natur bör erinras om att desamma i utslag av Kungl. Maj:t såväl i högsta domstolen som i regeringsrätten betraktats såsom statsmedel (1925 not B 728, NJA, RR:n 1909 ref. 32 och 1910 not F 288). Då de utgöra avgränsade och för särskilda ändamål avsedda förmögenhetsmassor, torde de måhända närmast böra karakteriseras som ett slags stiftelser. Det torde stå i överensstämmelse härmed, att — såsom statsrevisorerna erinrat — 1942 års riksdag anvisat medel för förvärv av en Jämtlands fältjägarregementes lägerkassa tillhörig soldathemsbyggnad.

Fritids- eller annan byggnad, som uppförts för lägerkassemedel, torde vara av samma karaktär som de medel, som bekostat dess uppförande. För bestri-

dande av underhållskostnader för dylik byggnad torde lägerkassemedel i första hand böra användas. Anslagsmedel torde böra anlitas endast då byggnaden inlösts av staten för annat bruk än lägerkasseändamål eller lägerkassemedlen icke förslå och fråga är om byggnad, som enligt vedertagna principer rätteligen skolat uppföras med anlitage av anslagsmedel. Med hänsyn till de möjligheter att lämna understöd åt tillfälligt nödställda lägerkassor, som fördelningen av utjämningsmedel erbjuder, synes risken för att statsanslag skulle behöva anvisas för underhåll av lägerkassa tillhörig byggnad vara ringa.

Byggnad, som donerats till lägerkassa eller uppförts med särskilt för ändamålet donerade medel, torde beträffande äganderättstörhållanden och underhållskostnaders bestridande få anses jämställd med övriga lägerkassa tillhöriga byggnader.

Med utgångspunkt från vad sålunda anförts synes det i viss mån tveksamt huruvida den påkallade utredningen beträffande äganderätten till med lägerkassornas medel uppförda byggnader, deras framlida ställning samt underhållet av desamma kan anses erforderlig. Skulle emellertid denna utredning befinnas böra komma till stånd, synes det vara lämpligt att i avvaktan på resultatet — såsom statsrevisorerna föreslå — fråga om uppförande av nya byggnader för lägerkassas räkning underställes Kungl. Maj:ts prövning.

Revisorernas uttalanden i fråga om vid vissa truppförband bedriven svingårdsrörelse, bidrag till personalens pensionering, prissättning å levererade varor samt principerna för användningen av lägerkassornas medel föranleda, med hänsyn till innehållet i försvarets civilförvaltnings och arméförvaltningens uttalanden i berörda delar, icke något särskilt uttalande från utskottets sida.

Utskottet.

Revisorerna hava därjämte närmare berört frågan huruvida lägerkassemedlen skola betraktas som statsmedel eller enskilda medel och — under framhållande att fråga om inlösen av med kassas medel uppförd byggnad kan tänkas uppkomma ävensom att, därest lägerkassorna på grund av minskade inkomster i framtiden bleve urståndsatta att underhålla med lägerkassas medel uppförd byggnad, statsverket kunde komma att ställas inför den situationen att få övertaga denna uppgift — funnit angeläget att en utredning snarast kommer till stånd beträffande äganderättsförhållandena och underhållsskyldigheten. De hörda myndigheterna hava åberopat prejudikat, enligt vilka lägerkassornas karaktär av statsmedel anses fastslagen, ävensom framhållit, att risken är ringa att underhållskostnad — som i princip ansetts böra gäldas av lägerkassemedel — skall behöva bestridas av statsanslag.

Riksdagen har, såsom revisorerna erinrat, i ett fall anvisat medel för inlösen av en lägerkassa tillhörig byggnad. Det kan icke anses uteslutet, att framdeles från lägerkassas sida anspråk kan resas på erhållande av dylik lösen-skillning. Härtill kommer att, såsom även myndigheterna framhållit, underhållskostnad för lägerkassas byggnad i första hand bör bestridas av lägerkassemedel. Ett särskiljande av här avsedda byggnader är sålunda en angelägenhet av vikt. Med hänsyn till de konsekvenser med avseende å underhållsskyldigheten, som revisorerna antytt, framstår det såsom angeläget, att fråga om uppförande av nybyggnad ägnas särskild uppmärksamhet, och att uppgjorda byggnadsprogram därvid jämväl underkastas granskning.

Emellertid har, enligt vad utskottet erfarit, uppkommen fråga om visst med lägerkassemedel finansierat anläggningsarbete med hänvisning till revisorernas uttalande underställts Kungl. Maj:ts prövning. Med hänsyn härtill vill utskottet nu inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmäla.

3:o) **Terminslön till dagbefäl.** Under försvarsdepartementet, § 6, hava revisorerna framställt erinringar mot att terminslön utbetalats under tjänstgöring såsom dagbefäl å förlägningsorten (Del I, s. 25—28).

Med stöd av föreskrifter, meddelade av försvarsväsendets centrala myndigheter, utbetalas terminslön eller däremot svarande belopp till beställningshavare, som på grund av kommendering såsom dagofficer eller dagunderofficer icke kan behålla sitt vanliga kvarter.

Revisorerna hava framhållit, att enligt förarbetena till gällande krigsavlöningsreglemente terminslönen närmast är att betrakta såsom en form av traktamentsersättning. Då sistnämnda förmån enligt därom givna föreskrifter utgår endast vid tjänstgöring å annan ort än förlägningsorten, hava revisorerna ansett terminslön, i varje fall under beredskapsförhållanden, icke böra utbetalas under tjänstgöring såsom dagbefäl å förlägningsorten. Då enligt revisorernas mening utbetalandet av terminslön i fall varom här är fråga knappast kan anses stå i överensstämmelse med grunderna för krigsavlöningsreglementets bestämmelser, hava revisorerna ansett sig böra bringa de gjorda iakttagelserna till riksdagens kännedom.

Yttrande har avgivits av *försvarets civilförvaltning* (Del II, s. 20—22).

Utskottet.

Utskottet får framhålla, att Kungl. Maj:t i propositionen nr 65 till innevarande års riksdag framlagt förslag till avlöningsreglemente för personal vid krigsmakten under krigstjänstgöring (krigsavlöningsreglemente). Enligt förslaget avses de närmare föreskrifter, som erfordras för tillämpningen av reglementet, skola meddelas av Kungl. Maj:t. Särskilda inom försvarsdepartementet tillkallade utredningsmän hava avgivit förslag till dylika tillämpningsföreskrifter under tid då riket icke befinner sig i krig. Enligt förslaget — för vilket en sammanfattande redogörelse lämnats i en vid propositionen fogad bilaga — avses terminslön i här avsedda fall icke skola utgå under beredskapsförhållanden. Utskottet, som i annat sammanhang avgivit utlåtande (nr 137) i anledning förenämnda proposition, har velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmäla.

4:o) **Avlöning och övriga förmåner till lottor.** Under försvarsdepartementet, § 7, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om storleken av till vissa lottor utgående avlöningsförmåner (Del I, s. 28—39).

Från och med den 1 juli 1944 gälla jämlikt kungl. brev den 12 maj 1944 och försvarets civilförvaltnings skrivelse den 26 juni samma år följande be-

stämmelser i fråga om avlöningsförmåner till medlemmar av Sveriges lottakårer, heltidstjänstgörande vid mobiliserad del av försvarsväsendet. Lotta äger uppbära krigslön enligt krigslöneklass motsvarande den tjänsteställning, till vilken vederbörande hänförs. Kungl. Maj:t fastställer i kommandoväg tjänsteförteckning angivande de särskilda lottabefattningarna jämte befattningshavernas tjänsteställning. Krigslön utgöres av dels månadslön, dels ock terminslön enligt högre eller lägre tariff. Lotta åtnjuter därjämte inkvartering in natura samt förplägnad enligt för värnpliktiga gällande bestämmelser eller ock däremot svarande ersättning. Till lotta kan därjämte utgå beklädnadsersättning.

Beträffande kompetenskrav för krigsplacering i de olika lottabefattningarna ha särskilda bestämmelser meddelats i order från respektive försvarsgrenschefer. Därvid har beträffande armén föreskrivits, att i befattning med menigs tjänsteställning må krigsplaceras lotta, som genomgått för vederbörlig tjänstegren föreskriven grundläggande kurs och därvid avlagt godkänd examen eller bibringats motsvarande utbildning, ävensom att i befattning med underbefäls tjänsteställning må krigsplaceras lotta, som genomgått för vederbörlig tjänstegren föreskriven underbefälskurs och därvid avlagt godkänd examen eller bibringats motsvarande utbildning. För telefonister och expeditionsbiträden vid luftbevaknings- och luftvärnscentraler samt stationsmanskap i stabssignaltjänst må dock den grundläggande kursen i och för krigsplacering likställas med underbefälskurs. För marinen gälla särskilda föreskrifter.

Den grundläggande kursen för lottor vid armén tjänstgörande såsom telefonister vid luftbevaknings- och luftvärnscentraler omfattar 60 timmar. Motsvarande kurs för stationsmanskap och signalister omfattar 72 timmar. Vid marinen varierar motsvarande utbildning mellan 36 och 60 timmar.

Revisorerna hava funnit anledning närmare ingå på frågan om avlöning till heltidsanställda lottor. Till belysande av de sammanlagda avlöningsförmånerna inklusive kontant ersättning för inkvartering, förplägnad och beklädnad utgående efter den högre tariffen hava revisorerna hänfört sig till följande sammanställning.

Lotta med tjänsteställning såsom	A v l ö n i n g s f ö r m å n					Summa
	Månadslön	Terminslön	Inkvarteringsersättning	Förplägnadsersättning	Beklädnadsersättning	
Officer.....	60:—	120:—	54:—	57:—	19:50	310:50
Underofficer	45:—	90:—	54:—	57:—	19:50	265:50
Underbefäl.....	30:—	75:—	45:—	57:—	19:50	226:50
Menig	15:—	60:—	45:—	57:—	19:50	196:50

Revisorerna — som erinrat, att angivna löneförmåner, med undantag för månadslönen, icke äro beskattningsbara, varför den approximativa bruttolönen kunde beräknas till högre belopp, för underbefäl till 263 kronor 37

öre — påpeka, att de heltidsanställda lottorna i stor utsträckning äro placerade i telefontjänst och därunder erhålla tjänsteställning i likhet med furir, men att genomgången godkänd underbefälskurs icke erfordras beträffande alla ifrågavarande befattningar.

Till jämförelse hava revisorerna framhållit, bland annat, att extra lokaltelefonister inom telegrafverket enligt kollektivavtal åtnjuta avlöning som i avrundade tal uppgår till på A: ort 176 kronor, på E: ort 203 kronor och på I: ort 229 kronor.

Revisorerna hava gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna vilja ifrågasätta det berättigade i att vissa lottor, placerade i telefontjänst — stationsmanskap, växeltelefonister, upplysningstelefonister samt telefonister vid luftvärns-, luftbevaknings- och förbindelsecentraler — tilldelas furirs tjänsteställning och löneförmåner. Såsom tidigare framhållits, är någon underbefälskurs icke erforderlig för ifrågavarande befattningshavare, vilka utgöra en betydande del av antalet heltidstjänstgörande lottor. Uppenbara olägenheter synas uppkomma genom att lottor erhålla förmånligare tjänsteställning än manlig personal vid beklädande av dessa poster. Sålunda förekommer det ofta, att manligt underbefäl med vicekorprals eller korprals grad tjänstgör i befattningar, vilka medföra befälsrätt över lottor med furirs tjänsteställning.

Löneförmånerna till ovan angivna kvinnliga befattningshavare utgöra sammanlagt 226 kronor 50 öre för månad, räknat enligt den högre tariffen. I det föregående har påpekats, att man vid en jämförelse med löneförmånerna till närmast motsvarande befattningshavare inom den civila statsförvaltningen icke får förbise, att lottornas inkomst till största delen är skattefri, i det att blott 30 kronor, utgörande månadslönen, beskattas. Bruttolönen kan därför i realiteten värderas till omkring 260 kronor för månad. Denna avlöning synes revisorerna väl hög i betraktande av den korta utbildningstiden och det förhållandevis föga kvalificerade och krävande arbetet. En jämförelse mellan löneförmånerna till extra lokaltelefonister och växelstationsföreståndare vid telegrafverket ger vid handen, att extra lokaltelefonister och i allmänhet även växelstationsföreståndare hava icke oväsentligt lägre ersättning än lottorna, ehuru tjänsten måste anses betydligt mera krävande.

Enligt revisorernas mening böra lottor, tjänstgörande såsom telefonister i befattningar som icke medföra åligganden, vilka regelmässigt åvila befattningshavare med furirs tjänsteställning, icke tilldelas högre tjänsteställning och avlöning än som tillkommer menig lotta.

Yttranden hava avgivits av *chefen för armén, chefen för marinen och chefen för flygvapnet* (Del II, s. 22—28), vilka samtliga hemställt, att revisorernas förevarande uttalande icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet.

Revisorerna hava ifrågasatt det berättigade i att vissa i telefontjänst placerade lottor tilldelats furirs tjänsteställning och löneförmåner och därvid bland annat erinrat om dels den korta utbildningstiden och det förhållandevis föga kvalificerade och krävande arbetet, dels ock lottornas i förhållande till befattningshavare vid telegrafverket med liknande uppgifter höga avlöningsförmåner.

Av de i ärendet avgivna yttrandena torde få anses framgå, att löneställningen för här avsedda lottor avvägs, bland annat, under hänsynstagande

mer till löneläget i allmänna marknaden för liknande uppgifter än till kraven på viss tjänsteställning och därmed sammanhängande utbildning, samt att detta ansetts erforderligt med hänsyn till nödvändigheten av en tillfredsställande rekrytering. Av yttrandena inhämtas vidare, att, därest tillräckligt många lottor icke stått att erhålla, följderna skulle hava blivit att ett antal extra befattningshavare måst anställas och att dessas löneförmåner åtminstone i de högre dyrortsgrupperna skulle hava kommit att uppgå till högre belopp än lottornas.

Av det anförda torde framgå, att det är tveksamt huruvida en sänkning av löneförmånerna för här avsedda lottor kan komma att för statsverket medföra någon besparing. Utskottet anser det emellertid trots detta vara tveksamt, huruvida berörda vid löneavvägningen tillämpade princip varit lämplig. Utskottet anser sig sålunda böra ifrågasätta, huruvida för säkerställande av rekryteringen till en organisation av lottarörelsens karaktär lönefrågorna på sätt här skett böra skjutas i förgrunden. Då emellertid i och med beredskapens avveckling behovet av personal i här avsedda befattningar inom en nära framtid kan förväntas upphöra, har utskottet ansett sig kunna inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmäla.

5:o) **Arvoden till instruktörer vid hemvärnet.** Under försvarsdepartementet, § 9, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om arvoden till instruktörer vid hemvärnet. (Del I, s. 43 och 44.)

Kungl. Maj:t har i olika sammanhang, senast den 2 juni 1944, meddelat bestämmelser rörande ersättning till personal vid armén, som tages i anspråk för instruktionsverksamhet inom hemvärnet.

Revisorerna hava framhållit, att hemvärnschefen vid två tillfällen meddelat vissa föreskrifter rörande tillämpningen av de utav Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelserna, vilka föreskrifter delvis strida mot varandra. Revisorerna hava ifrågasatt, om icke berörda föreskrifter borde göras till föremål för översyn.

Yttrande har avgivits av *chefen för armén* (Del II, s. 29 och 30).

Utskottet har inhämtat, att chefen för försvarsdepartementet med stöd av Kungl. Maj:ts den 2 februari 1945 givna bemyndigande tillkallat särskilda sakkunniga att inom departementet biträda med utredning rörande hemvärnets organisation m. m. Utskottet förutsätter, att det av revisorerna berörda spörsmålet om ersättning till instruktionspersonalen kommer under övervägande i samband med berörda utredning. Då enligt vad som framgår av det i ärendet infordrade yttrandet chefen för armén beordrat utfärdande av provisoriska bestämmelser i ämnet, finner sig utskottet böra inskränka sig till att vad i ärendet förekommit för riksdagen

Utskottet.

omförmäla.

6:o) **Krigssjukvården på Gotland.** Under försvarsdepartementet, § 12, hava revisorerna påtalat vissa förhållanden i samband med uppförandet av och driften vid vissa krigssjukhus på Gotland (Del I, s. 50—57).

Revisorerna hava till en början lämnat en kortfattad redogörelse för innehållet i dels instruktionen den 18 juni 1937 för dåvarande arméförvaltningen, dels ock de utav Kungl. Maj:t eller central förvaltningsmyndighet i anledning av den i september 1939 anbefallda förstärkta försvarsberedskapen meddelade föreskrifterna angående enhetlig krigsredovisning vid armén, allt såvitt berörde de av revisorerna till behandling upptagna förhållandena.

Beträffande tillkomsten av krigssjukhuset vid Lärbro hava revisorerna anført i huvudsak följande.

Sedan Kungl. Maj:t den 2 december 1939 anbefallt mobilisering, bland annat, på Gotland, beordrade vederbörande militärbefälhavare med stöd av i dåvarande krigssjukvårdsplan närmare angivna bestämmelser, att det i Lärbro planerade krigssjukhuset skulle upprättas. Arbetet påbörjades i december 1939 och utgjordes av omfattande ändringsarbeten å ett flertal i Lärbro ianspråktaga byggnader och lokaler. Omfattande materialanskaffningar för sjukhusets del verkställdes även. Av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse ställdes under våren 1940 sex baracker till sjukhusets förfogande. Under sommaren 1940 uppfördes ytterligare fyra baracker. Med denna utbyggnad disponerade sjukhuset sammanlagt 549 vårdplatser. Under sista halvåret 1940 och våren 1941 uppfördes ytterligare fyra baracker, installerades vissa sanitära anläggningar, iståndsattes ett i Lärbro beläget elektricitetsverk och anlades en tvättinrättning med bastu. Härjämte påbörjades under sommaren 1940 vissa väganläggningar. Vid arbetena anlätades jämväl värnpliktiga. — I och med det tysk-ryska krigsutbrottet i juni 1941 genomfördes en ytterligare utvidgning av sjukvårdsanläggningarna vid Lärbro, varjämte vissa baracker, vilka endast voro provisoriskt inredda, iordningställdes för mera varaktigt bruk. Successivt uppfördes tolv nya baracker och ett antal mindre byggnader. Härjämte anlades vatten-, avlopps- och elektriska ledningar.

Med förmälan att vissa byggnader och anläggningar äro belägna å ecklesiastisk mark medan övriga äro belägna å enskild person eller kommun tillhörig mark hava revisorerna uppgivit, att sjukhusets anläggningskostnader uppskattats till omkring 3,5 miljoner kronor, vilka med vissa undantag avförts å sjukvårdsstyrelsens krigstitel nr 13 hälso- och sjukvård. Beloppen hade utanordnats enligt bemyndigande av vederbörande chefsläkare.

Revisorerna hava vidare framhållit, att försvarets civilförvaltning föreställt om utredning i anledning av vissa förvaltningsförhållanden i samband med sjukhusets uppförande, och att därvid framkommit, bland annat, att vid sjukhuset upphandling i stor utsträckning förekommit utan iakttagande av upphandlingsförrordningens bestämmelser, att upphandlingar bedrivits mindre planmässigt, att all materiel ej tagits till uppbörd o. s. v.

Efter att hava anført vissa erinringar gentemot planläggningen av krigssjukhusen i Klintehamn och Hemse hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Förhållandena i samband med uppförandet av krigssjukhuset i Lärbro finna revisorerna högst anmärkningsvärda. Enligt den av sjukvårdsstyrelsen enligt dåvarande chefens för försvarsstaben direktiv upprättade krigssjukvårdsplanen skulle ett krigssjukhus med ett visst närmare angivet antal vårdplatser förläggas till nämnda ort. Sedan vissa lokaler på platsen tagits i anspråk och sjukvårdsstyrelsen tillhandahållit sex baracker samt ytterligare fyra sådana för ändamålet från annat håll tilldelats, kunde sjukhuset under senare delen av år 1940 disponera över ett antal vårdplatser, som översteg det i krigssjukvårdsplanen föreskrivna. Utom dessa nu angivna byggnader uppfördes successivt under sista halvåret 1940 och våren 1941 ytterligare fyra baracker, som voro avsedda till, bland annat, bostad åt sköterskepersonal, expedition, förråd m. m. Under våren 1941 påbörjades emellertid en permanent utbyggnad av sjukhuset, så att hela anläggningen vid slutförandet av arbetet under februari 1943 kom att omfatta ett 50-tal baracker och andra byggnader, inrymmande ett väsentligt utökat antal vårdplatser. Såvitt revisorerna kunnat utröna, har något anslag för denna senare utbyggnad av sjukhuset icke anvisats, och enligt vad revisorerna inhämtat har frågan icke varit underställd Kungl. Maj:ts prövning. Därest medel i vanlig ordning beviljats hade det givetvis uppdragits åt fortifikationsstyrelsen, på vilken det närmast ankom att handhava dylika arbeten, att utföra ifrågavarande sjukhusbygge. Hos nämnda myndighet har i varje fall någon framställning om tillstånd till utförande av byggnadsarbetet eller beviljande av medel härtill icke gjorts liksom icke heller föreskriven anmälan om vidtagna dispositioner för utförande av sjukhusbygget. Från försvarets sjukvårdsförvaltning, som övertagit förutvarande sjukvårdsstyrelsens arbetsuppgifter, har vidare upplysts, att något skriftligt beslut i denna sak från styrelsens sida icke kunnat återfinnas.

Såsom förut nämnts kunna de sammanlagda kostnaderna för sjukhuset uppskattas till omkring 3,5 miljoner kronor, av vilket belopp en avsevärd del faller på den senare utbyggnaden. Utgifterna för denna utbyggnad hade efter bemyndiganden i samtliga fall av vederbörande chefläkare vid sjukhuset utbetalats och avförts på krigstiteln KD nr 13 hälso- och sjukvård.

Inför allt vad i denna sak förekommit måste revisorerna ställa sig frågan, huru så betydande belopp av statsmedel kunnat under en följd av år utbetalas utan att anslag för ändamålet beviljats eller bemyndigande i någon form av högre förvaltningsmyndighet givits för en utbyggnad av detta sjukhus, som ursprungligen uppförts som krigssjukhus och sålunda avsetts att vara av provisorisk karaktär. I avsaknad av skriftligt underlag för vissa förvaltningsåtgärder sammanhängande med sjukhusets uppförande hava revisorerna vid sin undersökning endast haft att lita till de uppgifter, som under hand kunnat erhållas från vissa myndigheter och från förutvarande befattningshavare i ansvarig ställning vid sjukhuset. Det kan emellertid härvid främst konstateras, att dåvarande arméförvaltningens kontrollerande organ, som haft att tekniskt granska, huruvida penningmedlen blivit med omtanke och på ett med hänsyn till statens intresse ändamålsenligt sätt använda, samt att kontrollera, att utgifterna stått i överensstämmelse med gällande författningar och föreskrifter, brustit i sina skyldigheter härutinnan. Redan en yttlig granskning av räkenskaperna skulle hava givit till resultat, att kostnaderna i förevarande fall felaktigt avförts på krigstiteln för hälso- och sjukvård i stället för rätteligen å någon av fortifikationsstyrelsens utgiftstillar, vilket bort giva revisionen anledning att ingå på en närmare undersökning av de beslut, som kunnat hava legat till grund för utbetalningarna i fråga. Det måste även få betraktas såsom särskilt betänkligt, att dessa dyrbara

arbeten kunnat komma till utförande utan att något protokollfört beslut därom förelegat och att värnpliktige chefläkaren vid sjukhuset erhållit sådant bemyndigande, att denne vid byggandet kunnat förfoga över nästan obegränsade medel och i övrigt givits praktiskt taget fria händer i fråga om sjukhusets ekonomiska förvaltning.

Mot själva planläggningen av sjukhuset kunna flera erinringar göras. Sjukhusbyggnaderna hava spritts över ett relativt stort område, vilket måhända ur luftskyddssynpunkt kan vara lämpligt men som för ett sjukhus, som skall drivas ekonomiskt och rationellt, måste anses olämpligt. Maten från centralköket måste sålunda forslas lång väg ut till de olika barackerna. Genom uppförande av ett stort antal byggnader i stället för ett fåtal, men större sådana har materialåtgången liksom även kostnaderna blivit större än behövt. Någon central värmeanläggning finnes icke, utan i varje byggnad har insatts en värme-panna, vilket medför att onödigt stor personal måste anställas för transporter av bränsle och eldning på olika håll inom anläggningen. Mycket stora kostnader hava nedlagts på vatten- och avloppsledningar samt på det elektriska kabelnätet. Någon ritning över dessa har aldrig uppgjorts, utan ledningssystemet synes hava anlagts utan egentlig plan, vilket medfört onödiga kostnader.

Enligt vad som framgår av den av försvarets civilförvaltning gjorda undersökningen ha även mot sjukhusets ekonomiska skötsel kunnat riktas flera allvarliga erinringar.

Jämväl krigssjukhusen i Hemse och Klintehamn hava dragit betydande kostnader. Kostnaderna för förstnämnda sjukhus, som givits mera varaktig karaktär, hava liksom utgifterna för sjukhuset i Lärbro avförts å förenämnda krigstitel KD nr 13 utan att, såvitt kunnat utrönas, anslag för ändamålet beviljats eller bemyndigande till byggandet lämnats. I fråga om sjukhuset i Klintehamn måste revisorerna finna anmärkningsvärt, att någon överenskom-melse icke träffats mellan de civila och militära myndigheterna angående rekvisitionen av konservfabrikens lokaler. Sedan dessa tagits i anspråk för den militära sjukvården och därefter iordningstänkts för stora kostnader, har sjukhuset efter sex månader måst nedläggas, emedan lokalerna vore behövlige för civil myndighet. Såväl härigenom som på grund av att lokalerna sedermera måst återställas i sitt ursprungliga skick har statsverket åsamkats avsevärda kostnader.

Den tid, som stått revisorerna till buds, har icke medgivit en närmare undersökning av krigssjukvården på Gotland än som här skett. De förhållanden, som ovan påvisats i samband med uppförandet och inredandet av sjukhusbyggnaderna, finna revisorerna emellertid vara av så betänkelig art, att en all-sidig utredning i saken bör komma till stånd. Härvid bör även undersökas, huruvida dessa krigssjukhusanläggningar på något sätt kunna komma till an-vändning vid den civila sjukvården på Gotland.

Vad sålunda förekommit hava revisorerna velat för riksdagen omförmäla.

Yttranden hava avgivits av *försvarets civilförvaltning*, *försvarets sjukvårds-förvaltning* samt *arméns fortifikationsförvaltning* (Del II, s. 38—51).

Utskottet.

Upprättandet av här avsedda sjukhus ingick såsom ett led i genomförandet av den för Gotland av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse upprättade krigs-sjukvårdsplanen. Efter anbefalld mobilisering i slutet av år 1939 beordrade därför vederbörande militärbefälhavare upprättandet av krigssjukhuset. Ar-betet härmed påbörjades omedelbart. Det synes alltjämt hava pågått, när

frågan om en förstärkning av krigssjukvården på Gotland i och med det tysk-ryska krigsutbrottet i juni 1941 aktualiserades. En ytterligare utvidgning och permanentning av sjukvårdsanläggningarna i Lärbro synes i anslutning därtill hava beslutats.

Revisorerna hava i huvudsakligast två avseenden riktat erinringar mot med uppförandet av och driften vid krigssjukhuset i Lärbro vidtagna åtgärder. Sålunda hava revisorerna ställt sig frågande, huru så betydande belopp av statsmedel kunnat under en följd av år utbetalas utan att anslag för ändamålet beviljats eller bemyndigande i någon form av högre förvaltningsmyndighet lämnats. Vidare hava revisorerna påtalat brister med avseende å planläggningen av sjukhuset och sjukhusets ekonomiska skötsel.

Vad först angår medelsförbrukningen för här avsedda ändamål vill utskottet bringa i erinran följande. I och med att förstärkt försvarsberedskap (partiell mobilisering) anbefalldes och i anslutning därtill krigsförvaltningsbestämmelserna kommit i tillämpning erhöll underlydande myndighet befogenhet att disponera för beredskapens upprätthållande erforderliga medel. Sedan ett mera permanent beredskapstillstånd därefter inträtt, torde emellertid vissa begränsningar i den till de underlydande myndigheterna delegerade dispositionsrätten hava införts. I detta syfte torde, bland annat, i augusti 1941 ovan omförmälda bestämmelser hava meddelats av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse. Av vad nu sagts torde framgå, att det i och för sig icke kan betraktas som särskilt anmärkningsvärt, att underlydande myndighet kunnat såsom här skett disponera medel för krigssjukhusets iordningställande, i vart fall icke såvitt avser det första utbyggnadsskedet. Däremot vill det synas som om den fortsatta utbyggnaden erfordrat beslut av central förvaltningsmyndighet.

Revisorerna hava uppgivit, att sjukhusets anläggningskostnader uppskattats till omkring 3 500 000 kronor. Försvarets sjukvårdsförvaltning har härutinnan framhållit, att, ehuru det icke vore möjligt åstadkomma en exakt uppgift bland annat därför att driften vid sjukhuset pågått samtidigt med utbyggandet, anläggningskostnaderna till och med den 30 juni 1944 uppgått till omkring 650 000 kronor, oavsett vissa till arbetstrupp utgående löneförmåner samt värdet av de av sjukvårdsförvaltningen till förfogande ställda barackerna, medan kostnaderna för sjukhusets drift intill samma tidpunkt uppgått till i runt tal 1 500 000 kronor.

Även om underlydande myndighet rent formellt åtminstone i viss utsträckning ägt befogenhet disponera medel för iordningställandet av ifrågavarande sjukhusanläggning kan utskottet icke underlåta att såsom anmärkningsvärt påtala, att vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter, av vilka åtminstone en på ett relativt tidigt stadium måst äga kännedom om anläggningen, icke tagit ledningen vid dess fortsatta utbyggnad och drift och därvid meddelat erforderliga direktiv såväl i ekonomiskt som organisatoriskt hänseende. Utskottet får i detta sammanhang påpeka, att i krigsförvaltningsreglementet utsagts, att ledningen av och uppsikten över krigsförvaltningen

skall under Kungl. Maj:t utövas av central myndighet, som har att utfärda härför erforderliga föreskrifter.

Vad härefter angår de med Lärbro sjukhusets planläggning och drift sammanhängande förhållandena finner utskottet den i ärendet föreliggande utredningen icke lämna tillräckligt underlag för ett uttalande från utskottets sida. Vad nu sagts gäller även de båda övriga i ärendet berörda sjukhusanläggningarna, de vid Hemse och Klintehamn. Utskottet vill emellertid icke underlåta att här framhålla, att försvarets sjukvårdsförvaltning ansett de påtalade åtgärderna vid Lärbro sjukhuset nödvändiga under rådande förhållanden och att, om åtgärderna icke vidtagits, sjukvårdsmyndigheten skulle ha haft alla skäl att ingripa. Förvaltningen har i anslutning härtill meddelat, att vid sjukhuset under beredskapsåren meddelats sjukvård under omkring 200 000 vårddagar.

Revisorerna hava funnit de förhållanden som sammanhånga med uppförandet av Lärbro sjukhuset vara så betänkliga, att en allsidig utredning i saken bör komma till stånd. Även utskottet har kommit till den uppfattningen, att förhållandena lämnat åtskilligt övrigt att önska. En fortsatt undersökning bör kunna bringa ytterligare klarhet i vad som här passerat. En dylik undersökning kan också tänkas lämna materiel till bedömande, huruvida gällande bestämmelser med avseende å krigsförvaltningen äro till fyllest och om måhända särskilda för ett beredskapsläge avsedda föreskrifter böra utarbetas. Utskottet finner sålunda skäl tala för att den ifrågasatta utredningen kommer till stånd.

Frågan om användningen efter beredskapens upphörande av här avsedda sjukvårdsanläggningar bör givetvis inordnas i sitt sammanhang med övriga avvecklingsspörsmål. Det synes emellertid angeläget, att särskild uppmärksamhet ägnas åt frågan om anläggningarna kunna komma till fortsatt användning för sjukvårdsändamål.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning i de av utskottet berörda avseendena.

7:o) Tygstationen på Gotland. Under försvarsdepartementet, § 13, hava revisorerna framställt vissa erinringar beträffande den vid Gotlands tygstation bedrivna verkstadsrörelsen ävensom ifrågasatt nödvändigheten av att uppföra planerad ny tygverkstad för stationen (Del I, s. 58—63).

Revisorerna hava till en början erinrat, att 1936 och 1939 års riksdagar anvisat tillhopa 365 000 kronor för anläggande av en tyganstalt på Gotland ävensom att, då den i september 1939 anbefallda förstärkta försvarsberedskapen kom att ställa väsentligt ökade krav på tyganstaltens förmåga att lösa växande och nytillkomna uppgifter, kompletterande anskaffningar för anstaltens del ägde rum under åren 1939 och 1940 med anlitan- de av medel, an-

visade å förskottsstat. Vidare framhålles, att för tillgodoseende av erforderligt behov av verkstadsutrymme omfattande ny- och ombyggnadsarbeten verkställdes i kronan tillhöriga lokaler i Tingstäde, varjämte verkstadsutrymme rekvirerades och förhyrdes i Visby.

Efter att hava erinrat, att dåvarande försvarsväsendets verkstadsnämnd år 1941 i skrivelse till chefen för Gotlands artillerikår angivit som sin uppfattning, att civila verkstäder på Gotland i största möjliga utsträckning borde anlitas för motorreparationer, hava revisorerna framhållit följande. I maj 1943 hade ett av tygstationen med privat verkstadsrörelse slutet hyreskontrakt uppsagts, varefter tygstationen träffat preliminär överenskommelse med annan firma rörande förhyrning av vissa firman tillhöriga verkstadslokaler. Denna överenskommelse hade icke föregåtts av vederbörligt anbuds infordran. Tygstationen hade sedemera erhållit dåvarande arméförvaltningens tygavdelnings bemyndigande att träffa avtal om förhyrningen för en kostnad av 22 kronor för kvadratmeter ävensom att inköpa firman tillhöriga maskiner för en kostnad av 100 000 kronor. Vid förhyrning av verkstadslokaler av motsvarande art syntes, enligt vad revisorerna under hand inhämtat, kunna beräknas en hyressumma av högst omkring 10 å 11 kronor per kvadratmeter.

Revisorerna hava vidare framhållit, att tygstationen förfogade över fyra olika lokaler, nämligen verkstaden vid Gotlands artillerikår, verkstäderna vid Gotlands infanteriregemente och i Tingstäde samt förenämnda förhyrda verkstadslokaler, samt att i verkstadsrörelsen sysselsattes inalles 143 personer med den närmare fördelning som framginge av en i berättelsen intagen tablå (s. 60).

Revisorerna hava slutligen erinrat, att 1944 års riksdag anvisat 1 326 000 kronor enligt prisläget i juli 1943 för anläggande av en ny tygverkstad för Gotlands tyganstalt samt vissa serviceverkstäder m. m. å Gotland.

Efter att hava erinrat att de civila motorfordonsreparationsfirmorna på Gotland under senare år väsentligt utökat sin kapacitet hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår förhyr Gotlands tygstation sedan i juli 1943 vissa firman E. Appelqvist i Visby tillhöriga verkstadslokaler, för vilka i hyra efter ett pris av 22 kronor per kvadratmeter årligen erlägges ett belopp av 30 500 kronor. Samtidigt med förhyrandet av dessa lokaler inköpte tygstationen vissa i lokalerna befintliga maskiner för tillhoppa 100 000 kronor.

Ifrågavarande hyresbelopp måste vid jämförelse med vad som beräknas utgå i hyra för motsvarande verkstadslokaler å samma dyrort betraktas såsom oskäligt högt. Revisorerna ställa sig frågande, vilka affärsrättsliga beräkningar som legat till grund vid dels förhyrande av dessa lokaler, dels ock inköp av nämnda maskiner. Det bör nämligen tagas i betraktande, att den i verkstaden sysselsatta direkt produktiva personalen, som uppgår till allenast ett 30-tal man, utöver nämnda hyresbelopp, ränta å nedlagt kapital i maskiner samt avskrivning å maskinernas värde — sammanlagt över 40 000 kronor — skall bestrida sin andel i förvaltningskostnaderna, vartill komma betydande allmänna omkostnader, såsom för elektricitet, vatten m. m. Särskilt an-

märkningsvärt finna revisorerna, att anbudsinfordran icke tillämpats i föreskriven ordning. Enligt vad revisorerna under hand inhämtat, hade vid omförmälda tidpunkt flera av de i Visby befintliga verkstadsföretagen av motsvarande storleksordning, vilka till följd av flera omständigheter, bland annat den inskränkta motortrafiken, måst i väsentlig omfattning reducera sin verkstadsrörelse, varit benägna att på avsevärt förmånligare villkor, än vad nu blivit fallet, uthyra sina verkstadslokaler.

Såsom särskilt anmärkningsvärt beträffande den av tygstationen bedrivna verkstadsrörelsen må framhållas den stora disproportionen mellan å ena sidan den personal, som direkt deltagit i produktionen och å andra sidan förvaltnings- och annan personal. Av 143 anställda belöper sålunda på förstnämnda personal ett 90-tal man, medan ingenjörer, kontorspersonal och förrådsmän m. fl. uppgå till ett 50-tal man. Det kan med fog ifrågasättas, huruvida verkstadsdrift på sådana grunder överhuvud taget är ekonomiskt möjlig. I viss mån torde storleken av antalet av sistnämnda kategori kunna förklaras av det synnerligen omständliga och tidskrävande redovisnings- och kontrollförfarande, som av arméförvaltningens tygdepartement föreskrivits för tygverkstäderna i allmänhet. En mångfald blanketter av olika slag har fastställts för ändamålet, vilkas ifyllande och registrering givetvis måste taga mycken tid i anspråk. Även om hänsyn toges till det ökade arbete, som nyssnämnda system medför, måste revisorerna likväl finna den nu omförmälda personalen alltför stor. Enbart kontorspersonalen uppgår sålunda till sammanlagt 17 man. Arbetsförmän och förrådsarbetare m. fl. utgöra tillhoppa omkring 20. I betraktande av denna omfattande personal, torde med skäl kunna ifrågasättas, om en genomtänkt organisatorisk plan för verkstadsdriften förefinnes.

Genom beslut av 1944 års riksdag hava medel till belopp av 1 326 000 kronor anvisats för uppförande av en ny tygverkstad på Gotland. Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen disponerade tygstationen vid den förstärkta försvarsberedskapens inträde dels den nybyggda tygverkstaden vid Gotlands artillerikår, dels vissa äldre lokaler i Visby och dels en mindre lokal i Tingstäde, varjämte vissa privata verkstäder togos i anspråk. Arbetsstyrkan uppgick under år 1940 genomsnittligt till 275 man. Sedermera har emellertid, bland annat, på grund av minskade arbetsuppgifter verkstadsdriften efter hand reducerats, varför arbetsstyrkan numera endast uppgår till omkring ett 90-tal man. Redan på grund härav torde kunna ifrågasättas, om uppförandet av en ny verkstad av nu planerad storleksordning kan anses vara motiverat. Härtill kommer emellertid en annan omständighet. För närvarande pågår nämligen en utredning angående frågan om avveckling av försvarsväsendet tillhöriga hästar och motorfordon efter inträdda fredsförhållanden. Enligt vad revisorerna hava sig bekant, torde utredningen komma att föreslå en avsevärd reduktion av fordonsbeståndet. Då på grund härav en ytterligare nedgång av verkstadsdriften torde vara sannolik, föreligger enligt revisorernas mening synnerligen starka skäl för att frågan om uppförandet av den nya tygverkstaden toges under omprövning. En utredning bör sålunda komma till stånd rörande frågan huruvida tygstationen med nu befintliga egna lokaler och med tillhjälp av den civila verkstadsrörelsen skulle kunna utan nybyggnad tillgodose sitt behov av reparations- och underhållsarbeten. I samband härmed bör också — med hänsyn till vad revisorerna här ovan påtalat i fråga om tygstationens verkstadsrörelse — en allsidig utredning företagas angående riktlinjerna för tygverkstädernas ekonomiska och rationella driftverksamhet.

Vad sålunda förekommit hava revisorerna velat för riksdagen omförmäla.

Yttranden hava avgivits av *arméförvaltningens tygavdelning* i samråd med *arméns fortifikationsförvaltning* (Del II, s. 51—57). Beträffande frågan om förhyrningen av ifrågakomna verkstadslokaler har tygavdelningen framhållit, bland annat, att, då någon annan verkstad av samma storleksordning (cirka 1 400 kvm) och med ens tillnärmelsevis motsvarande maskinutrustning som den förhyrda icke fanns att tillgå på Gotland, anbudsinfordran i vanlig ordning bedömdes icke behöfelig, varför förhyrningen och inköpet av maskinerna efter uppgörelse verkställdes under hand enligt upphandlingsförfordningens bestämmelser härom, varvid hyresbeloppet fastställdes av hyresnämnden i Visby stad.

Revisorerna hava i förevarande sammanhang dels påtalat den stora disproportionen mellan å ena sidan den personal, som direkt deltagit i produktionen vid Gotlands tygstations verkstäder, och å andra sidan förvaltnings- och annan personal, dels ock ifrågasatt om uppförandet å Gotland av en ny tygverkstad kan i planerad omfattning vara motiverat.

Utskottet.

Vad det första spörsmålet angår har arméförvaltningens tygavdelning i sitt yttrande ingått på ett bemötande av de av revisorerna gjorda uttalanden och därvid gjort gällande, att en annan mer rättvisande fördelningsgrund än den av revisorerna tillämpade borde tagas som utgångspunkt, enligt vilka disproportionen mellan förvaltningspersonal och produktiv personal bleve mindre iögonfallande. Utskottet är icke berett att på grundval av föreliggande utredningsmateriel ingå på ett bedömande huruvida personalens sammanställning är den ur olika synpunkter mest ändamålsenliga och om möjligheter måhända föreligga att genomföra en begränsning av förvaltningspersonalen. Utskottet vill emellertid framhålla vikten av att här berörda problem ägnas vederbörlig uppmärksamhet och ifrågasätter fördenskull, huruvida det icke vore på sin plats att statens organisationsnämnd utsträckte sina pågående undersökningar rörande rationaliseringsmöjligheterna inom försvarsväsendet att jämväl omfatta förhållanden sammanhängande med verkstadsdriften.

Frågan om uppförande av en ny tygverkstad på Gotland underställdes riksdagen i statsverkspropositionen till 1944 års riksdag. Av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet (kapitalbudgeten, bilaga 2, s. 37) inhämtas, att förslaget, som framkommit efter av därom berörda myndigheter företagen noggrann utredning, anslöt sig till de synpunkter beträffande centralisering och rationalisering av verkstadsdriften, som i annat sammanhang anmälts för riksdagen och av riksdagen lämnats utan erinran. Vidare inhämtas, att verkstadens kapacitet utmätts för tillgodoseende av reparationsbehovet under fredsförhållanden, därvid särskilt beaktats behovet av reparationsmöjligheter för materielen vid enligt 1942 års försvarsbeslut nytillkomna, till Gotland förlagda förband, nämligen ett stridsvagnskompani och ett luftvärnsbatteri. Utskottet har icke kunnat finna övertygande skäl vara förebragta för den av revisorerna i förevarande avseende förordade utredningen. Utskottet vill emellertid jämväl beträffande detta spörsmål ifrågasätta huruvida icke — liksom i åtskilliga andra byggnadsfrågor lär hava

skett — organisationsnämnden bör beredas tillfälle att, innan beslut om verkstadens uppförande fattas, uttala sig rörande projektet.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet ovan anfört.

8:o) Föreningen Svenska blå stjärnan. Under försvarsdepartementet, § 15, hava revisorerna påtalat vissa omständigheter i samband med försäljning av föreningen Svenska blå stjärnans propagandamärke (Del I, s. 65—70).

Föreningen Svenska blå stjärnan har till uppgift att verka för djursjukvård och djurvård i fred och krig. Föreningen har under ett flertal år åtnjutit statsbidrag, från och med budgetåret 1941/42 med 8 000 kronor per budgetår. Föreningens inkomster i övrigt under kalenderåren 1941—1943 hava utgjort 3 254, 2 034 respektive 4 060 kronor. För granskning av föreningens centralstyrelses förvaltning och av föreningens räkenskaper utses årligen två revisorer, den ene av Kungl. Maj:t och den andre av föreningen. Såvitt revisionsberättelserna giva vid handen hava föreningens revisorer icke haft något att erinra mot räkenskaperna.

Riksdagens revisorer hava anmält, att de efter tagen del av föreningens räkenskaper kommit till den uppfattningen att dessa icke varit tillfredsställande förda. Vad särskilt angår av föreningen bedriven märkesförsäljning hava revisorerna framhållit bland annat följande.

I syfte att öka inkomsterna hade föreningen redan före år 1933 börjat sälja ett propagandamärke. Försäljningen skedde i föreningens egen regi och gav intet ekonomiskt utbyte. Med hänsyn härtill beslöt föreningen år 1942 på förslag av föreståndaren för centralbyrån att överlåta märkesförsäljningen till en entreprenör. Föreningen hade därvid till entreprenören — ett förlag — överlåtit ensamförsäljningen till föreningens s. k. brevmarken. För försäljningsrätten skulle förlaget betala 2 000 kronor per år. Förlaget skulle äga försälja märkena till ett pris av 10 öre per styck, dock att föreningen skulle få köpa dem för 5 öre. Förlaget och dess agenter skulle äga uppträda såsom representanter för föreningen och för verksamheten använda beteckningen »Svenska Blå Stjärnans Propagandakommissariat». Alla kostnader för framställning och försäljning av märkena skulle bestridas av förlaget. Sedermera hade ersättningen för försäljningsrätten bestämts skola utgå med ett belopp, beräknat till 10 procent av bruttoförsäljningen, dock lägst 2 000 kronor för år. — Tillgängliga uppgifter utvisade att förlagets bruttoomsättning under 1942 utgjort 109 000; hur stor del därav som belöpt å försäljningen av Blå stjärnans märken hade ej kunnat fastslås. Under 1943 hade genom försäljningen av märket influtit 43 000 kronor. Omkostnaderna hade beräknats uppgå till omkring 60—65 procent av bruttoinkomsten. Av det belopp som influtit genom märkesförsäljningen hade endast omkring två procent kommit föreningen till godo.

Med förmälan tillika, att märkesförsäljning av ifrågavarande slag varit

föremål för uppmärksamhet från överståthållarämbetets sida, i det att ämbetet i skrivelse den 27 augusti 1943 anmodat kriminalpolisintendenten att verkställa utredning rörande de närmare omständigheterna vid i skrivelsen åsyftad märkesförsäljning, hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Den ovan berörda utredningen angående försäljningen av föreningen Svenska blå stjärnans propagandamärke har givit vid handen, att allmänheten bibringats den uppfattningen att inkomsterna av märkesförsäljningen skulle tillfalla föreningen. Redogörelsen utvisar emellertid, att endast en obetydlig del av inkomsterna utav märkesförsäljningen i verkligheten kommit föreningen till godo.

Revisorerna anse, att föreningens ledning bort ägna större uppmärksamhet åt planläggningen av märkesförsäljningen än som skett. Även den av Kungl. Maj:t förordnade revisorn synes rimligen hava bort beakta de anmärkningsvärda förhållandena härvidlag.

Överhuvud taget hava revisorerna fått det intrycket, att föreningens ledning nedlagt stort arbete på utformandet av åtskilliga organisatoriska detaljer av mindre betydelse men däremot icke ägnat de ekonomiska frågorna ett förhållandevis lika stort intresse.

På grund av de gjorda iakttagelserna vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke förening eller liknande organisation, som ansöker om statsbidrag för sin verksamhet, lämpligen borde vara skyldig att därvid redogöra för under sistförflutna räkenskapsåret anordnade offentliga insamlingar m. m. för anskaffande av medel till sin verksamhet med angivande av brutto- och nettointäkter.

De nu gjorda iakttagelserna vilja revisorerna bringa till riksdagens kännedom.

Yttrande har avgivits av *föreningen Svenska blå stjärnan*. (Del II, s. 59 och 60).

De av revisorerna berörda förhållandena i samband med försäljningen åren 1942—1944 av föreningen Svenska blå stjärnans propagandamärke måste betraktas såsom synnerligen anmärkningsvärda, och det är uppenbart, att varken föreningens styrelse eller de för revidering av föreningens räkenskaper tillsatta revisorerna ägnat denna försäljningsrörelse vederbörlig uppmärksamhet. Det inträffade är så mycket mer att beklaga som föreningen Svenska blå stjärnan, vilken åtnjuter statsunderstöd, i det allmänna medvetandet torde framstå såsom en halvofficiell institution med uppgifter inom försvaret berörande områden. Den allmänhet som i medvetandet härom genom inköp av föreningens propagandamärke avsett att understödja föreningens verksamhet har med allt fog varit berättigad förutsätta, att huvudparten av bidragen skulle komma föreningens verksamhet till godo. Sådana förväntningar hava dessvärre icke infriats.

Utskottet får erinra, att Kungl. Maj:t vid 1942 års riksdag framlade förslag till förordning angående offentliga insamlingar (proposition nr 112). Huvudsyftet med lagstiftningen angavs i propositionen vara att möjliggöra tillsyn över att insamlade medel komma till avsedd användning. Riksdagen (skrivelse nr 476) avlog emellertid, med godkännande av första lagutskottets i ärendet

Utskottet.

avgivna utlåtande (nr 58), propositionen i fråga och anhöll att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utredning i frågan och för riksdagen framlägga det förslag, som därav kunde föranledas. Första lagutskottet anförde i sitt berörda utlåtande, bland annat, att därest kontroll över företag, som mot provision åtog sig anordnandet av offentliga insamlingar, ansåges erforderlig, detta kunde ske genom att dylik verksamhet gjordes beroende av tillstånd av offentlig myndighet.

Utskottet vill med anledning av det inträffade ifrågasätta, huruvida icke — i avbidan å statsmakternas beslut rörande reglerande föreskrifter beträffande insamlingsverksamheten i allmänhet — åtgärder böra tagas under övervägande, ägnade att i möjligaste mån förhindra ett återupprepande av vad nu förevarit. Av riksdagens revisorer antydd utväg torde därvidlag förtjäna särskilt beaktande.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande åtgärder i det av revisorerna angivna syftet.

9:o) Vissa iakttagelser beträffande värnpliktslånen. Under socialdepartementet, § 16, hava revisorerna ifrågasatt dels en centralisering av handläggningen av ansökningar om beviljande av värnpliktslån från värnpliktslånenämnderna till statens arbetsmarknadskommission, dels ock en överflyttning av bestyren med förvaltningen av värnpliktslånen från länsstyrelserna till riksbanken (Del I, s. 71—77).

Yttranden hava avgivits av *statens arbetsmarknadskommission* och *fullmäktige i riksbanken* (Del II, s. 60—67).

Utskottet.

Beträffande detta ärende har utskottet yttrat sig i samband med behandlingen av propositionen nr 198 angående inrättande av en värnpliktslånefond (utlåtandet nr 139), vilket utskottet härmed velat för riksdagen

anmäla.

10:o) Länsstyrelsernas kostnader för bokbindning. Under socialdepartementet, § 17, hava revisorerna påtalat den bristande enhetligheten i vad rör inbindningen av länsstyrelsernas böcker och handlingar (Del I, s. 78—81).

Länsstyrelsernas sammanlagda kostnader för bokinköp, bindning av böcker och handlingar m. fl. ändamål uppgingo under budgetåret 1943/44 till 248 469 kronor. Största delen av beloppet avsåg kostnader för bokbindning.

Revisorerna hava verkställt en jämförande undersökning mellan de olika länsstyrelsernas kostnader för inbindning av handlingar av likartat slag. Revisorerna framhålla, att någon samverkan mellan länsstyrelserna icke förekommer i fråga om beskaffenheten av de band i vilka handlingarna skola

bindas och att ej heller inom en och samma länsstyrelse alltid förekomma enhetliga normer för inbindningen, varför banden bleve av skiftande beskaffenhet. Priserna på bindning av likartade handlingar hade därför kommit att variera högst avsevärt såväl mellan olika länsstyrelser som inom en och samma länsstyrelse.

Efter att hava lämnat exemplifierande uppgifter angående kostnaderna för här avsedd inbindning hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, tillämpas helt olika principer i fråga om inbindningen av länsstyrelsernas böcker och handlingar. En del länsstyrelser nöja sig med mera enkla band, under det att andra länsstyrelser använda sig av onödigt dyrbar inbindning. Genom denna brist på enhetlighet tillskyndas staten utgifter, som eljest icke behövt förekomma. Därvid kunna merutgifter uppkomma ej blott på grund av att alltför dyrbar material eller dyrbar bindningsmetod användes utan även till följd av att handlingar från början bundits i mindre hållbara band och därför efter kort tid måst bindas om för att icke förstöras. Denna otillfredsställande ordning synes hava sin orsak i att länsstyrelserna sakna närmare anvisningar angående valet av bindningsmaterial och bindningsmetod.

Den av revisorerna nu företagna utredningen har begränsats till att avse allenast länsstyrelserna. Revisorerna förbise icke, att en liknande mindre rationell ordning som den inom länsstyrelserna tillämpade kan förekomma jämväl inom andra statliga ämbetsverk och myndigheter. Enligt revisorernas mening bör undersökningen därför fullföljas till övriga grenar av statsförvaltningen. En dylik undersökning synes lämpligen böra anförtros åt riksräkenskapsverket, vilken revisionsmyndighet enligt vad revisorerna inhämtat redan verkställt vissa undersökningar rörande statsmyndigheternas expensutgifter m. m. samt i cirkulärskrivelser till nämnda myndigheter meddelat närmare anvisningar i besparingssyfte.

Yttranden hava avgivits av riksräkenskapsverket, riksarkivet, samtliga länsstyrelser ävensom av den av Kungl. Maj:t tillkallade sakkunnige för utredning rörande åtgärder för rationalisering av länsstyrelsernas arbetssätt m. m. (Del II, s. 68—74). Riksräkenskapsverket har framhållit, att arbetet främst borde inriktas på åstadkommande av enhetliga och ekonomiska inbindningsmetoder samt klarläggande av vilka handlingar, som överhuvud taget behöva inbindas i varaktiga band. På grundval av de vunna erfarenheterna borde där efter anvisningar utfärdas rörande inbindningsmateriel och inbindningsmetoder för olika slag av handlingar. Ämbetsverket har vidare anført, att verket på sista tiden i samband med inventeringar hos länsstyrelserna ägnat särskild uppmärksamhet åt dessa myndigheters bokbindningskostnader, och att ämbetsverket hade för avsikt att hos andra statliga myndigheter än länsstyrelserna undersöka möjligheten till rationalisering på området. Hithörande undersökningar befunno sig emellertid ännu på ett förberedande stadium. Riksräkenskapsverkets arbete på nu ifrågavarande område skulle givetvis underlättas, därest ämbetsverket finge särskilt bemyndigande av Kungl. Maj:t att med biträde av den expertis, som verket kunde finna erforderlig, vidtaga åtgärder för nedbringande av bokbindningskostnaderna inom hela statsförvaltningen. Ett sådant bemyndigande syntes för övrigt erforderligt redan

av den anledningen, att riksräkenskapsverket icke ansåge sig äga befogenhet att med stöd av ämbetsverkets instruktion utfärda bindande anvisningar av ovan angivna innebörd.

Utskottet.

Av vad revisorerna anfört framgår, att förhållandena med avseende å myndigheternas inbindning av böcker och handlingar icke äro tillfredsställande. Av riksräkenskapsverkets yttrande inhämtas, att ämbetsverket sedan någon tid verkställt vissa förberedande undersökningar rörande möjligheterna till rationalisering på området, men att verket icke anser sig med stöd av gällande instruktion kunna utfärda bindande anvisningar rörande enhetliga och ekonomiska inbindningsmetoders användande och vad övrigt kan vara av betydelse att iakttaga i kostadsbesparande syfte. Utskottet finner angeläget, att rationaliseringssträvandena på ifrågavarande område fullföljas, därvid, såsom riksarkivet i sitt yttrande framhållit, frågor av arkivalisk betydelse jämväl synas böra ägnas uppmärksamhet.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta vidtaga åtgärder i det av revisorerna angivna syftet.

11:o) Innehållande av tolagersättning till städer vid bristande fullgörande av tullhusbyggnadsskyldighet. Under finansdepartementet, § 20, hava revisorerna till behandling upptagit spørgsmålet huruvida icke i fall, då städer uppenbarligen eftersatt sina mot rätten till tolagersättning svarande skyldigheter i fråga om tullhusbyggnadsskyldighet staten må kunna mot avdrag å tolagersättningen avhjälpa förekommande brister (Del I, s. 89—99).

Enligt kungörelse den 18 december 1857 (nr 58) tillerkändes de stapelstäder, som dittills undfått tolag, rätt till däremot svarande ersättning av tullmedel under benämningen »tolagtersättning», vilken bestämdes till ett grundbelopp, motsvarande i regel den årliga medelinkomsten av tolagen under åren 1853—1855 med visst tillägg därtill eller avdrag därifrån allteftersom tulluppbörden över- eller understeg medeluppbörden under nämnda år. Övriga vid tolagens upphörande befintliga stapelstäder ävensom nytillkommande sådana förklarades enligt Kungl. Maj:ts skrivelse sagda dag kunna på ansöknings hos Kungl. Maj:t erhålla ett mot tolagen svarande anslag av tullmedlen, motsvarande 5 procent av stadens årliga tulluppbörd; sådant anslag har där efter under årens lopp tillerkänts nio stapelstäder.

Revisorerna hava framhållit, att åtskilliga Kungl. Maj:ts beslut och ämbetsmyndigheters uttalanden gåve vid handen, att rätten till tolag eller tolagersättning ansetts innebära förpliktelse för till sådan förmån berättigad stad att tillhandahålla för tullanstalten i staden behöfliga lokaler jämte inventarier och möbler. Efter att hava lämnat en redogörelse för dessa beslut och uttalanden hava revisorerna erinrat, att generaltullstyrelsen i skrivelse till Konungen den 19 augusti 1941 till behandling upptagit frågan om innehållande

av tolagssersättning till städer vid bristande fullgörande av tullhusbyggnadsskyldighet och att styrelsen i samband därmed utfört bland annat följande.

Även om på det hela taget statsverkets berättigade fordringar beträffande tullhusbyggnadsskyldighetens fullgörande på senare tider blivit beaktade, kunde styrelsen icke undanhålla, att det likväl i enstaka fall från städers sida visats en anmärkningsvärd ligkiltighet för uppfyllandet inom skälig tid av sådana fordringar. Icke enbart med hänsyn till dessa fall utan även till avvärijande av eventuellt uppkommande andra liknande sådana måste det enligt styrelsens mening anses vara angeläget att få genomförd en ordning, som gäve tullverket ett utan omgång tillämpligt medel att såväl förebygga direkt motstånd från stapelstads sida mot genomförandet av uppenbart befogade åtgärder med avseende å tullokalernas byggande och utrustning som ock påskynda avbrytandet av en för tullverket menlig förhållning av dylika åtgärder, vilkas behövlighet staden själv vitsordat. Om tullverkets mycket begränsade möjligheter att framtinga genomförandet av sina önskemål beträffande lokalförhållandena hade styrelsen tidigare uttalat sig i utlåtandet till Kungl. Maj:t den 9 januari 1934 med anledning av vad i riksdagens revisorers berättelse yttrats rörande beskaffenheten av de till tullverket upplåtna lokalerna i sex namngivna städer. Därvid hade styrelsen såsom en tänkbar utväg ur svårigheterna för tullverket härutinnan anvisat det förfarandet, att genom lagstiftning fastslå tullverkets ovillkorliga rätt att i fall, där stad, som åtnjöte tolagssersättning, utan bärande skäl åsidosatte sina uppenbara förpliktelser mot tullverket, gå i författning om arbetenas utförande samt till kostnader nas täckande innehålla så stort belopp av den staden tillkommande tolagssersättningen, som erfordrades.

Revisorerna hava härefter lämnat en redogörelse för två av de av styrelsen åsyftade fallen, då städer — Karlshamn och Malmö — på ett anmärkningsvärt sätt förhalat tullverkets fordringar med avseende å tullokalerna, och vidare erinrat, att generaltullstyrelsen i sin berörda skrivelse framhållit nödvändigheten av att tullverket utrustades med verksamma medel att hävda statsverkets intresse gentemot stad, som under en eller annan förevändning ville undvika eller oskäligt fördröja fullgörandet av sin skyldighet att tillhandahålla nöjaktiga tullokaler.

Efter att slutligen hava lämnat en redogörelse för erfarenheter, vunna vid besök vid tullkamrarna i Karlshamn och Malmö hösten 1944, hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna, som tidigare under en följd av år avlagt besök vid olika tullkamrar i riket och därvid i flera fall framställt anmärkningar i fråga om beskaffenheten av lokalerna därstädes, anse sig kunna vitsorda de svårigheter, som förelegat för generaltullstyrelsen att åstadkomma rättelse i de av revisorerna påtalade hänseendena. Såsom av den gjorda utredningen framgår, torde det emellertid icke kunna bestridas, att med rätten att uppbära tolagssersättning -- oavsett om denna är att betrakta såsom varande av privilegie natur eller av annan grund utgående -- förbundits, bland annat, även förpliktelsen att tillhandahålla för tullanstalten i staden behövliga lokaler. Revisorerna vilja därför till övervägande framkasta, huruvida icke i fall, där städer uppenbarligen eftersatt sina mot rätten till tolagssersättning svarande skyldigheter, staten må kunna mot avdrag å tolagssersättningen, avhjälpa förekommande brister, och få för sin del anbefalla snar utredning härom.

Yttranden hava avgivits av *generaltullstyrelsen*, som bilagt yttranden av tullkammaren i Karlshamn och tulldirektionen i Malmö, och *kommerskollegium* (Del II, s. 89—94). Generaltullstyrelsen har ånyo framhållit nödvändigheten av att styrelsen utrustas med erforderliga maktmedel. Kommerskollegium har tillstyrkt, att utredning i frågan verkställas, och har ämbetsverket med hänsyn till sambandet mellan tolagsersättningarna och andra förpliktelser för städerna ifrågasatt, huruvida icke undersökningen bör utsträckas att avse spörsmålet om en allmän reglering av tolagsersättningarna.

Utskottet.

Vad i ärendet anförts giver vid handen, att någon tvekan icke synes råda att till tolagsersättning berättigad stad är skyldig att i staden tillhandahålla erforderliga tullokaler.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att även om på det hela taget statsverkets berättigade fordringar på tullhusbyggnadsskyldighets fullgörande på senare tid blivit beaktade, det likväl i enstaka fall från städernas sida visats en anmärkningsvärd likgiltighet för uppfyllandet inom skälig tid av sådana fordringar, och detta även i fall där principiell enighet nåtts rörande byggnadsföretags omfattning. Med gällande ordning har sålunda förekommit, att otidsenliga och för verksamhetens bedrivande mindre lämpliga lokaler måst alltjämt användas utan möjlighet för den på området ansvariga myndigheten att kunna åstadkomma rättelse. Utskottet delar revisorernas uppfattning, att berörda förhållanden icke kunna anses tillfredsställande.

Revisorerna liksom de i ärendet hörda myndigheterna hava ifrågasatt, huruvida icke i fall, då stad uppenbarligen eftersatt sina skyldigheter, tolagsersättning skulle kunna innehållas för bestridande av de med bristernas avhjälpande förenade kostnaderna. Utskottet, som är medvetet om att delade meningar föreligga rörande tolagsersättningens rättsliga karaktär och möjligheten att genom innehållande av tolagsersättning framtvinga ett fullgörande av här ifrågavarande byggnadsskyldighet, finner för sin del lämpligt, att en utredning kommer till stånd beträffande ifrågavarande spörsmål. Såsom kommerskollegium i sitt yttrande framhållit är det i anslutning härtill nödvändigt att jämväl närmare utreda sambandet mellan olika slag av tolagsförpliktelser och tolagsersättningarna ävensom på vilket sätt och efter vilka grunder omfattningen av skyldigheten att tillhandahålla tullokaler i de särskilda fallen skall fastställas.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om innehållande av tolagsersättning vid bristande fullgörande av tullhusbyggnadsskyldighet.

12:o) **Stämpelbeläggning av myndigheternas expeditioner.** Under finansdepartementet, § 21, hava revisorerna redogjort för vissa iakttagelser med avseende å expediering och stämpelbeläggning av vissa myndigheters beslut. (Del I, s. 99—106.)

Revisorerna hava inledningsvis givit en överblick över gällande bestämmelser i fråga om stämpelbeläggning och uttagande av lösenavgift.

Härefter hava revisorerna lämnat en redogörelse rörande vissa iakttagelser, grundade på uppgifter från länsstyrelserna och överståthållarämbetet rörande myndigheternas praxis beträffande stämpelbeläggning av utgående expeditioner.

Under återopande av denna redogörelse hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att praxis beträffande expediering och stämpelbeläggning av länsstyrelsernas beslut företer stora ojämnheter. Revisorerna hava även iakttagit, att hos andra förvaltningsmyndigheter olika praxis råder på hithörande område.

Enligt stämpelförordningen utgår stämpel med olika belopp för olika slag av expeditioner t. ex. för bevis, resolution med rubrik och resolution, tecknad å företedd handling. Ett beslut kan emellertid mången gång expedieras lika väl i den ena som i den andra formen. Då föreskrifter i regel saknas angående formen för förvaltningsmyndigheternas beslut, beror alltså stämpelavgiftens storlek ofta på den form, vari myndigheterna avfatta besluten. Enligt revisorernas mening är detta förhållande icke tillfredsställande.

De omständigheter, som framkommit vid revisorernas undersökning, giva tydligt vid handen, att en viss kontroll över att utgående expeditioner stämpelbeläggas i rätt ordning är önskvärd. Hur denna bör ske vilja revisorerna icke taga närmare ställning till, men revisorerna förutsätta, att tillsyn i någon form bör kunna utövas genom lämplig myndighet utan att större kostnader åsamkas statsverket.

I samband med senaste löneregleringar för statens befattningshavare har deras rätt till lösenavgifter bortfallit. I stället för lösenavgift utgår numera stämpel, som tillfaller statsverket. Stämpel å utgående expeditioner beräknas därför i regel enligt både lösenförordningen och stämpelförordningen, vilket givetvis medför onödigt dubbelarbete. En sammanslagning av avgifterna enligt dessa båda förordningar till en enda avgift skulle förenkla och underlätta arbetet vid stämpelbeläggningen. I de fall, lösenavgift alltså utgår, såsom till häradsskrivare och vid stadsdomstolar och vissa myndigheter i städer, bör denna kunna regleras i särskild ordning.

Sedan stämpelförordningens tillkomst år 1914 har statens verksamhet på olika områden väsentligt ökat. Stämpelförordningen har visserligen nästan årligen ändrats, men en verklig anpassning av bestämmelserna efter statsförvaltningens utveckling har knappast kommit till stånd. Snarare synes stämpelförordningens rubriker över olika slag av expeditioner hava förlorat i tydlighet och överskådlighet.

På grund av de nu gjorda iakttagelserna synes en allmän översyn av stämpelförordningen, i vad den avser stämpelbeläggning av förvaltningsmyndigheternas utgående expeditioner, böra komma till stånd. I avvaktan på denna torde de nuvarande ojämnheterna på förevarande område kunna minskas genom utfärdande av särskilda tillämpningsföreskrifter.

Yttranden hava avgivits av *statskontoret* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus och Västerbottens län* (Del. II, s. 94—98). Myndigheterna hava vitsordat, att en omarbetning av gällande bestämmelser rörande stämpel å expeditioner är påkallad. Statskontoret har härjämte framhållit, att, då en utredning i frågan kunde förväntas taga avsevärd tid i anspråk, vissa provi-

sortiska åtgärder för ernående av enhetligare praxis borde övervägas, lämpligen därigenom att de olika statsdepartementen, ettvar till sina underlydande verk och myndigheter, meddelade riktlinjer rörande den form som borde givas vissa mera ofta förekommande expeditioner. Länsstyrelsen i Malmöhus län har ifrågasatt att i detta sammanhang till behandling upptaga frågan, huruvida icke nu skulle vara motiverat att åtminstone i viss utsträckning avskaffa här ifrågavarande avgifter.

Utskottet.

Redan det förhållandet att, såsom revisorerna framhållit, stämpelavgift kan i likartade ärenden komma att uttagas med olika belopp på grund av oenhetlig praxis olika myndigheter emellan i fråga om den form ett beslut bör givas, talar enligt utskottets mening för att en översyn av bestämmelserna på hithörande område kommer till stånd. En dylik översyn synes emellertid jämväl vara motiverad för åstadkommande av den av revisorerna förordade anpassningen av gällande bestämmelser med hänsyn till statsförvaltningens utveckling och den fortgående avvecklingen av rätten att uppbära lösenavgifter. Utskottet anser sig därför böra tillstyrka revisorernas förslag om en allmän översyn av ifrågavarande bestämmelser.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allmän översyn av gällande bestämmelser om stämpelbeläggning av myndigheternas utgående expeditioner.

13:o) Annonsering för statsverkets räkning. Under finansdepartementet, § 23, hava revisorerna fäst uppmärksamheten vid vissa besparingsmöjligheter, som enligt revisorernas förmenande syntes föreligga med avseende å annonseringen för statsverkets räkning (Del I, s. 114—117).

Yttrande har avgivits av *statens sakrevision* (Del II, s. 98—102).

Utskottet.

Enligt beslut den 26 januari 1945 har Kungl. Maj:t uppdragit åt statens informationsstyrelse att verkställa utredning angående åtgärder till nedbringande av statsverkets annonskostnader samt att till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag, vartill utredningen må giva anledning. Utskottet, som förutsätter att de av revisorerna och sakrevisionen antydda besparingsmöjligheterna vid utredningen tagas under övervägande, har velat vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmåla.

14:o) Indrivning av vissa kronans fordringar. Under finansdepartementet, § 24, hava revisorerna uppmärksammat det förhållandet, att dyrbart och omständligt men resultatlöst efterspanings- och inkasseringsförfarande pågått under lång tid i syfte att uttaga kronan tillkommande ersättning av mycket obetydligt belopp (Del I, s. 118—120).

Revisorerna hava framhållit, att en del militära myndigheter, särskilt vissa marinen tillhörande myndigheter, hos vederbörande utmätningsmän brukat anhålla om åtgärder för indrivning av fordringar hos personer, vilka, vanligen under värnplikts- eller beredskapstjänstgöring, ådragit sig ersättnings-skyldighet till kronan. De fordringar, varom här varit fråga, hava i många fall icke varit utmätningsbara, när de icke blivit prövade av domstol. I sådana fall har utmätningsmannen alltså fått tjänstgöra allenast såsom inkasserare för kronans räkning. Sedan numera förordningen den 9 juni 1944 (nr 292) angående behörighet för militär befälhavare att ålägga ersättningsskyldighet trätt i kraft, föreligga emellertid förutsättningar, framhålla revisorerna, för verkställighet jämväl i vissa andra fall, än då ersättningsanspråket blivit fastställt av domstol. Ofta hava fordringarna gällt mycket obetydliga belopp på en eller annan krona, medan däremot efterspaningen av vederbörande gäldenär varit både tidsödande och dyrbar för det allmänna.

Efter att hava lämnat en redogörelse för ett ärende av antydd art — avseende indrivning av en värnpliktig av ett belopp av 73 öre, motsvarande värdet av krossat porslin — hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

I det fall, för vilket revisorerna ovan redogjort, har ett dyrbart och omständligt men trots allt resultatlöst efterspanings- och inkasseringsförfarande pågått under mera än två år i syfte att av en värnpliktig uttaga kronan tillkommande ersättning för krossat porslin till ett värde av 73 öre. Kostnader-na för de hittills vidtagna åtgärderna i syfte att utfå beloppet äro visserligen svåra att mera exakt beräkna men torde utan överdrift kunna antagas hava uppgått till minst 100 gånger fordrans värde. Revisorerna hava varit i tillfälle att förvissa sig om att det ovan relaterade fallet icke på något vis är unikt. Jämförliga förhållanden förekomma tvärtom i stor skala.

Revisorerna äro fullt medvetna om att de förhållanden, vilka här bragts på tal, icke få bedömas enbart ur affärsmässig synpunkt. Rättssäkerhetens tillgodoseende kan naturligtvis kräva, att fordrans storlek i princip icke skall vara avgörande för vilka åtgärder som vidtagas. Det relaterade fallet och liknande inbjuda emellertid till vissa reflexioner.

Det synes sålunda bland annat kunna ifrågasättas, om icke i de författningar, vilka reglera frågan om avskrivning av kronans fordringar, borde inrymmas något större möjlighet för vederbörande myndighet att laga efter lägenhet, än vad fallet är för närvarande.

Beträffande avskrivning av kronans fordringar i allmänhet gälla förordningen den 11 december 1830 angående behandlingen av extra ordinarie avskrivningsfrågor och anmärkningsmål samt kungörelsen den 29 september 1911 angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar. Nämda kungörelse, som är tillämplig allenast å fordran, vars kapitalbelopp ej överstiger ettusen kronor, stadgar som förutsättning för avskrivning att gäldenären blivit sökt åtminstone två gånger utan att han anträffats eller kännedom kunnat erhållas om hans vistelseort här i riket eller att fordran icke kunnat indrivas, oaktat två utmätningsförsök verkställts med minst fem år mellan varje försök.

Riksdagens revisorer hava tidigare framhållit, att gällande bestämmelser om avskrivning äro föråldrade och i behov av översyn, vilken uppfattning 1937 års riksdag i skrivelse nr 311 givit sin anslutning till.

Innevarande års revisorer hava under § 1 angående utdömda ersättningar på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m. påtalat, bland annat,

att utdömda ersättningar av sådant slag, ehuru uppgående till högst betydande belopp, ofta mycket snabbt bliva föremål för avskrivning, vilket kunnat gå för sig alldenstund indrivningen av dem regleras av bötesindrivningsförfordningen. Den sålunda bestående ojämnheten i förfaringssättet hava revisorerna funnit värd att uppmärksammas.

Yttranden ha avgivits av *statskontoret* och *riksräkenskapsverket* (Del II, s. 103 och 182—186). Riksräkenskapsverket har — under framhållande tillika, att ämbetsverket med underdånig skrivelse den 8 augusti 1942 överlämnat en inom verket upprättad promemoria med utredning jämte diskussionsförslag beträffande nya regler för avskrivning av kronans fordringar, närmast siktande på att rationalisera bevakningen och förenkla avskrivningsmöjligheterna i fråga om sådana kronans osäkra fordringar, som balanseras i myndigheternas huvudbokföring — ansett starka skäl tala för att omedelbara åtgärder vidtagas i syfte att få till stånd en uppmjukning av gällande rigorösa bestämmelser om avskrivning av kronans fordringar, i varje fall när det gäller obetydliga fordringsbelopp. Statskontoret har framhållt önskvärdheten av att myndigheterna beredas ökade möjligheter att avskriva fordringar, vilkas bevakning medföra kostnader som icke stå i rimlig proportion till fordringsbeloppet.

Utskottet.

Utskottet får erinra, att 1937 års riksdag (skrivelse nr 311) hos Kungl. Maj:t hemställt om utredning rörande omarbetning av bestämmelserna angående avskrivning av statens fordringar. Av riksräkenskapsverkets yttrande framgår, att verket, som genom remiss av förenämnda skrivelse anmodats avgiva utlåtande och förslag i ämnet, under år 1942 till Kungl. Maj:t överlämnat promemoria jämte diskussionsförslag beträffande nya regler för avskrivning av kronans fordringar. Av yttrandet framgår emellertid även, att promemorian närmast avsett fall av annan karaktär än av revisorerna i förevarande sammanhang berörda. Något beslut i anledning av promemorian har av Kungl. Maj:t icke meddelats.

Det av revisorerna relaterade fallet understryker enligt utskottets mening behovet av en översyn av bestämmelserna rörande avskrivning av kronans fordringar. Uppställda förutsättningar för avskrivning måste uppenbarligen, när fråga är om fordringar av i förevarande sammanhang angiven art och storlek, anses alltför rigorösa, och det framstår som betänkligt, att bestämmelserna kunnat tagas till intäkt för indrivningsåtgärder av det slag revisorerna påtalat. Det vill därför synas befogat att överväga en sådan ändring av gällande bestämmelser, att myndigheterna beredas ökade möjligheter att avskriva fordringar, vilkas bevakning och indrivning komma att medföra kostnader, som icke stå i rimlig proportion till fordringsbeloppet.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i samband med ifrågasatt omarbetande av bestämmelserna angående avskrivning av kronans fordringar taga under övervägande åtgärder i av revisorerna angivet syfte.

15:o) **Statens småskoleseminarium i Haparanda.** Under ecklesiastikdepartementet, § 25, hava revisorerna påtalat vissa bristfälligheter med avseende å småskoleseminariets i Haparanda undervisningslokaler (Del I, s. 121—126).

Revisorerna hava framhållit följande. Frågan om anordnande av ändamålsenliga lokaler för statens småskoleseminarium i Haparanda — grundat 1875 och alltsedan dess inrymt i en på 1860-talet uppförd, ursprungligen för gränsbevakningen avsedd träbyggnad — har under en lång följd av år varit föremål för utredningar och överväganden. 1938 och 1939 års riksdagar anvisade medel för påbörjande av en till 730 000 kronor kostnadsberäknad nybyggnad för seminariet. Denna nybyggnad kunde emellertid med hänsyn till inträffade krisförhållanden icke komma till utförande. I samband med att förslag förelades 1943 års riksdag om anvisande av medel till nybyggnad för högre allmänna läroverket i Haparanda ifrågasattes, att för seminariets del åtminstone provisoriskt taga i anspråk de läroverkets lokaler som frigjordes i och med tillkomsten av den nya läroverksbyggnaden. Riksdagen (skrivelse nr 232) uttalade i anledning härav, bland annat, att riksdagens statsutskott funnit de av seminariet disponerade lokalerna synnerligen undermåliga och att riksdagen därför funnit en lösning av seminariets lokalfråga icke längre kunna skjutas på framtiden. Riksdagen anslöt sig till förslaget att seminariet, sedan det nya läroverkshuset färdigställts, provisoriskt borde kunna inrymmas i läroverkets förutvarande lokaler, men fann jämväl, att seminariets förlägningsfråga borde bli föremål för fortsatt utredning, därvid borde övervägas att med den gamla läroverksbyggnaden såsom stomme slutligt lösa lokalfrågan.

Med förmålan jämväl, att byggnadsstyrelsen numera till Kungl. Maj:t avgivit förslag till lösande av byggnadsfrågan enligt dessa riktlinjer ävensom att drätselkammaren i Haparanda hos Kungl. Maj:t gjort förfrågan om möjligheterna att få förvärva den gamla läroverksbyggnaden för folktandvårdsändamål m. m. hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Revisorerna, som under sin resa innevarande höst besökt småskoleseminariet i Haparanda, kunna helt instämma i de omdömen, som från olika håll avgivits om lokalerna därstädes. Då dessa uppenbarligen befinna sig i sådant skick, att de långt tidigare bort utdömas som undervisningslokaler, är det av synnerlig vikt, att ordnandet av seminariets lokalfråga skyndsamt bringas till verkställighet.

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag (kapitalbudgeten, bilaga 6, punkt 8) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, till Byggnadsarbeten vid småskoleseminariet i Haparanda för budgetåret 1945/46 beräkna ett investeringsanslag av 430 000 kronor. Utskottet lär således få tillfälle att i annat sammanhang avgiva yttrande rörande ordnandet av seminariets lokalfråga, vilket utskottet härmed velat för riksdagen

Utskottet.

anmäla.

16:o) **Statsbidrag till nybyggnader för folkskoleväsendet.** Under ecklesiastikdepartementet, § 26, hava revisorerna till behandling upptagit frågan om sättet för utbetalningen av statsbidrag till nybyggnader för folkskoleväsendet (Del I, s. 126—131).

Med förmälan, att enligt gällande ordning för dylika statsbidrag staten i regel bidrager med 75 procent av kostnaderna för uppförandet av en skolbyggnad och att utbetalningen av detta bidrag fördelas på 25 år, hava revisorerna ifrågasatt en övergång till att utbetala statsbidragen på en gång omedelbart efter byggnadsarbetenas slutförande. Revisorerna, som framhållit, att detta spörsmål senast blivit aktuellt i samband med kommunalskatteberedningens förslag till effektivare skatteutjämning, hava funnit önskvärt, att den tämligen fristående frågan om sättet för utbetalningen av statsbidrag snarast löses utan avbidan på ett slutligt ställningstagande till kommunalskatteberedningens förslag.

Utskottet.

Utskottet får erinra, att utskottet i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts i årets statsverksproposition under åttonde huvudtiteln (punkt 176) framställda förslag om anvisande av anslag till Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten till behandling förehaft, bland annat, en inom andra kammaren väckt motion, II: 140, vari hemställts om översyn och ändring av gällande grunder för statsbidrag i det av revisorerna angivna syftet. Utskottet hemställde, under framhållande att särskilda inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga — 1945 års folkskolesakkunniga — enligt givna direktiv upptagit här avsedda spörsmål till behandling, att motionen i fråga icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen biföll vad utskottet sålunda hemställt. Vid detta förhållande har utskottet funnit sig böra inskränka sig till att vad sålunda förekommit för riksdagen

omförmäla.

17:o) **Forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader m. m.** Under jordbruksdepartementet, § 28, hava revisorerna påtalat den planlöshet och bristande samordning, som, enligt revisorernas mening, den statliga forskningsverksamheten rörande jordbrukets byggnadsfrågor sedan ett flertal år lidit av (Del I, s. 133—146).

Revisorerna hava lämnat en redogörelse rörande de åtgärder som sedan år 1936 vidtagits på ifrågavarande område. Av en av revisorerna gjord sammanfattning härutinnan inhämtas bland annat följande.

Under år 1936 beviljades medel till upprättande av en forskningsinstitution, som skulle stå under jordbrukstekniska föreningens ledning. Redan två år senare, eller år 1938, tillkallades särskilda sakkunniga (ladugårdsbyggnadssakkunniga), som tilldelades arbetsuppgifter i viss utsträckning sammanfallande med forskningsinstitutionens. Lantmännens byggnadsförening, sedermera ombildad till Lantbruksförbundets byggnadsförening (LBF), som stiftades år 1939 och tilldelades statsbidrag för sin verksamhet, inriktades

delvis på samma arbetsuppgifter som forskningsinstitutionen och ladugårdsbyggnadssakkunniga. Forskningsinstitutionens verksamhet bragtes därefter (år 1941) att upphöra, innan institutionen hunnit slutföra de tvivelsutan för jordbruket betydelsefulla uppgifter, med vilka den varit sysselsatt.

Ladugårdsbyggnadssakkunniga ersattes sedermera av den år 1943 tillsatta forskningskommittén, statens forskningskommitté för lantmannabyggnader, som nu ånyo upptagit till behandling de frågor, vilka tidigare utredningar sökt lösa, och för närvarande är sysselsatt med undersökning av ekonomibyggnadernas utformning och konstruktion med hänsyn till funktion och ekonomiska förhållanden m. m. Sistnämnda år tillkom ytterligare jordbrukets byggnadsstudiekommitté, vilken för lösande av sina uppgifter enligt sitt arbetsprogram jämväl torde komma att syssla med de problem, som äro föremål för forskningskommitténs verksamhet. Vid sidan av de medel, som sålunda beviljats de olika statliga utredningarna i frågan, hava betydande belopp av statsmedel anvisats och utgå allttjämt, dels till egnahemsstyrelsen för byggnadsrådgivning och dels till lantbruksförbundets byggnadsförening för såväl sistnämnda ändamål som för självständig forsknings- och försöksverksamhet rörande lantmannabyggnader.

Revisorerna hava under hänvisning till den lämnade redogörelsen gjort följande allmänna uttalande.

Det torde vara uppenbart, att genom den brist på ordning och reda, som varit och allttjämt är rådande på nu ifrågavarande område, forskningsarbetet icke har kunnat eller kan bedrivas med tillbörlig effektivitet. Dubbelarbete har i stor utsträckning förekommit, och tidigare vunna utredningsresultat och erfarenhetsrön synas icke hava utnyttjats i det fortsatta utredningsarbetet med därav följande onödiga kostnader. Genom att samarbete mellan de olika organ, vilka för ändamålet beviljats statsbidrag, icke förekommit, har också möjligheten att erhålla nödig överblick över forskningsarbetet i hög grad försvårats.

De jämsides med varandra nu verksamma forsknings- och utredningsorganen på hithörande område synas vara inställda på att genom visst vetenskapligt arbete av spekulativ och experimentell art på lång sikt komma fram till problemlösningar, som kunna vara av värde vid jordbrukets byggeskap. I sitt förut omförmälda arbetsprogram har kommittén framlagt en synnerligen vidlyftig plan för sin kommande verksamhet, vars genomförande skulle kräva en mycket lång tid och medföra betydande kostnader. Kommittén har därvid ansett sig böra upptaga till behandling flera av de stora problem, med vilkas lösande tidigare utredningar varit sysselsatta eller som nu genom andra för ändamålet tillsatta kommittéer eller på annat sätt äro föremål för undersökningar. Det kan givetvis vara möjligt, att resultat av praktisk betydelse någon gång i framtiden kunna utvinnas av en på detta sätt inriktad s. k. grundforskning, men någon hjälp att inom överskådlig tid komma till rätta med jordbrukets nu aktuella besvärliga byggnadsproblem torde icke vara att påräkna. Enligt revisorernas mening är det angeläget, att verksamheten bedrives på sådant sätt, att praktiska resultat utvinns. Detta gäller icke minst byggnadsstudiekommitténs arbete.

För revisorerna framlär det emellertid såsom för närvarande mest angeläget, att ett sammanförande och bearbetande kommer till stånd av såväl resultaten av det under senare tid utförda forsknings- och utredningsarbetet rörande jordbrukets byggnadsfrågor som även de erfarenheter, vilka vid

modern jordbruksdrift utvunnits i fråga om tidsenliga lantmannabyggnader av olika material och konstruktion. Därigenom bör det vara möjligt att inom rimlig tid bringa fram typkonstruktioner, som fylla den moderna byggnadsteknikens krav och de fordringar, som ur ekonomiska och driftstekniska synpunkter måste ställas på lantbrukets byggnader. De tidsstudier, som erfordras för klarläggande av vissa kostnadsfrågor vid själva byggnadsarbetet, synas revisorerna kunna komma till utförande på byggnader, konstruerade för användning i vår tid, utan att man behöver avvakta vad som i detta hänseende kan i en avlägsen och oviss framtid utvinnas av långsiktiga och vittomfattande byggnadstekniska forskningar, som dock aldrig torde komma till ett slutgiltigt resultat, eftersom utvecklingen på detta område icke lär avstanna.

I detta sammanhang torde böra understrykas önskvärdheten av att det förut omförmälda av dåvarande byrådirektören H. Edholm åren 1936—1941 utförda arbetet med uppgörande av normalritningar, vilkas anpassning till enskilda fall kunde ske genom relativt enkla modifikationer, fullföljes. Särskilt för det mindre och medelstora jordbruket skulle sådana standardritningar i olika variationer kunna bli till påtaglig nytta. Härigenom skulle nämligen i många fall kunna undvikas uppgörandet av nyritningar av byggnader m. m. med därav föranledda höga kostnader.

För åstadkommande av plamässigt och effektivt arbete på hithörande område är det enligt revisorernas mening angeläget, att en samordning kommer till stånd av all statlig och statsunderstödd forsknings-, försöks- och rådgivningsverksamhet rörande lantmannabyggnader. Det lämpligaste torde vara, att de tre verksamhetsgrenarna forskning, byggnadsrådgivning och arbetsstudier sammanföras i tre samarbetande avdelningar inom en organisation under gemensam ledning. Revisorerna förutsätta nämligen, att det avsedda arbetsresultatet säkrast uppnås, om man inom de angivna verksamhetsområdena står i ordnad kontakt med varandra, icke endast för att dubbelarbete skall kunna undvikas utan även för att man fortlöpande skall få fruktbärande impulser och erfarenheter till gagn för den gemensamma arbetsuppgiften. Det ligger nämligen i sakens natur, att arbetsresultaten exempelvis inom forsknings- och försöksavdelningen böra tillgodogöras inom avdelningen för byggnadsrådgivning, vars främsta uppgift ju måste vara att omsätta forsknings- och försöksavdelningens arbetsresultat och bedöma desamma vid den praktiska tillämpningen i jordbrukets ekonomibyggnader. Likaväl kan förväntas, att den rådgivande avdelningen, som måste stå i ständig förbindelse med den praktiska jordbruksdriften och dess behov, skall kunna verka befruktande på forsknings- och försöksverksamheten. Vidare synes det revisorerna vara en fördel, att arbetsstudier kunna bedrivas i samarbete med verksamheten både inom forsknings- och rådgivningsavdelningen, vilka hava att ur olika synpunkter pröva material, konstruktioner, planlösningar och andra rationaliseringsåtgärder. En anordning, på sätt revisorerna nu föreslagit, synes medföra — förutom den ökade effektivitet i arbetet, som måste uppnås genom en av ledningen dirigerad växelverkan mellan de tre avdelningarna — även besparing i kostnader, icke endast därigenom att dubbelarbete undvikas utan även genom en av ledningen avvägd lämplig personalfördelning avdelningarna emellan.

Fråga uppstår därefter, i vilken utsträckning nu befintliga arbetsorgan böra överföras i en, på sätt nu angivits, utformad organisation. Beträffande forsknings- och försöksverksamheten synes det ligga närmast till hands, att densamma fullföljes av statens forskningskommitté för lantmannabyggnader, som skulle uppgå i den nya organisationens avdelning för forsknings- och försöksverksamhet och därvid övertaga även de forskningsuppgifter, vilka handhavas av byggnadsstudiekommittén.

I fråga om byggnadsrådgivningen synes det revisorerna lämpligt att denna verksamhet, som nu bedrives — förutom av egnahemsstyrelsen — även av domänstyrelsen, centraliseras till ett organ.

Även för fullgörande av arbetsstudier beträffande jordbrukets byggnader bör ett särskilt organ inordnas i den nya organisation för den samlade forsknings- och försöksverksamheten rörande jordbrukets byggnader liksom det organ, som handhar byggnadsrådgivningen.

För uppnående av ett gott arbetsresultat förutsättes slutligen, att den nya organisationen kommer att nära samarbeta med egnahemsstyrelsen, med standardiseringskommissionen och med jordbrukstekniska föreningen eller den organisation, som kan komma att bildas för att övertaga jordbrukstekniska föreningens nuvarande verksamhet.

För att de vunna forskningsresultaten snabbt må komma den jordbrukande allmänheten till godo, böra de under forsknings- och utredningsarbetet vunna resultaten skyndsamt meddelas jordbrukets upplysningsnämnd.

Med hänsyn till jordbrukets behov av att dess byggnadsfrågor snabbt erhålla en tillfredsställande lösning vilja revisorerna framhålla nödvändigheten av att åtgärder snarast vidtagas för genomförande av en effektivare och ändamålsenligare organisation på detta område.

Vid ifrågavarande ärende har en av revisorerna, herr *Gustafson*, anmält avvikande mening och därvid anført, att revisorerna bort begränsa sig till att rekommendera ett närmare samarbete emellan de organ, som äro verksamma på ifrågavarande område. Att, såsom revisorerna förordat, sammanföra de olika verksamhetsgrenarna i en organisation under gemensam ledning har reservanten icke kunnat anse lämpligt. Reservanten har icke heller kunnat giva sin anslutning till väsentliga delar av den motivering, varpå revisorerna stödjade sina rekommendationer och förslag.

Yttranden hava avgivits av *domänstyrelsen*, *lantbruksstyrelsen*, som bilagt yttranden av *statens forskningskommitté för lantmannabyggnader* samt *jordbrukets byggnadsstudiekommitté*, ävensom *egnahemsstyrelsen*, som bilagt yttranden av *lantbruksförbundets byggnadsförening LBF* (Del II, s. 107—123). Av yttrandena inhämtas bland annat följande.

Domänstyrelsen har meddelat, att någon rådgivningsverksamhet i byggnadsfrågor icke bedrives av domänstyrelsen utanför dess förvaltningsområde.

Statens forskningskommitté för lantmannabyggnader har bestämt tillbakavisat revisorernas anmärkning att dubbelarbete skulle hava förekommit mellan forskningskommittén och byggnadsstudiekommittén. I fråga om den av revisorerna föreslagna sammanslagningen av de olika institutionerna på ifrågavarande område har kommittén anført följande.

Det är ur alla synpunkter nödvändigt att skilja på forsknings- och försöksverksamhet å ena sidan samt rådgivning i fråga om upprättande av ritningar, arbetsbeskrivningar m. m. åt den byggande allmänheten å andra sidan. Dessa båda uppgifter kunna icke utan mycket stora organisatoriska svårigheter förläggas till samma institution. Beträffande forskningskommitténs och byggnadsstudiekommitténs arbetsuppgifter, vilka kommittéer närmast handha forsknings- och försöksverksamheten, så äro dessa kommittéers uppgifter så skilda, att någon sammanslagning för närvarande synes forskningskommittén utesluten. Byggnadsstudiekommittén kommer efter hand att alltmera få befatta sig med arbetsmarknads- och lönefrågor, vilka uppgifter ligga helt

vid sidan av forskningskommitténs uppgifter och möjligheter. Forskningskommittén hyser dock den uppfattningen, att sedan byggnadsstudiekommittén slutfört sitt uppdrag, bör det arbetsmaterial, som denna kommitté då förfogar över, överföras till statens forskningskommitté för lantmannabyggnader. En del av detta material är av den art, att forskningskommittén kan draga nytta av detsamma.

Med stöd av vad ovan anförts får statens forskningskommitté för lantmannabyggnader hemställa, att kungl. lantbruksstyrelsen måtte föreslå, att de av riksdagens revisorer gjorda uttalandena icke måtte föranleda någon åtgärd.

Jordbrukets byggnadsstudiekommitté har icke ansett sig kunna dela revisorernas uppfattning om lämpligheten av en samordning mellan forsknings- och försöksverksamheten och rådgivningsverksamheten. Beträffande frågan om en samordning av all statlig och statsunderstödd forsknings-, försöks- och rådgivningsverksamhet rörande lantmannabyggnader inom en och samma organisation har framhållits, att forskningskommitténs och byggnadsstudiekommitténs arbetsområden vore klart sidoordnade varandra, att organiserat samarbete etablerats, varför dubbelarbete ej behövde befaras, samt att några nämnvärda vinster ej skulle stå att erhålla genom den ifrågasatta centraliseringen.

Lantbruksstyrelsen har ansett det utan vidare stå klart att det såväl för forsknings- och försöksverksamheten som för byggnadsrådgivningen är synnerligen gagnande, om ett intimt samarbete förefinnes dem emellan. Styrelsen har emellertid ifrågasatt, huruvida för ett sådant samarbete erfordras en gemensam organisation. Enligt styrelsens förmenande torde det icke komma att medföra vare sig organisatoriska eller ekonomiska fördelar att inlemma byggnadsrådgivningsverksamheten i en organisation av det slag revisorerna föreslagit. I fråga om en samordning av forsknings- och försöksverksamheten har lantbruksstyrelsen anført, bland annat, följande.

Den egentliga forskningsverksamheten i fråga om byggnader på jordbrukets område handhaves för närvarande av statens forskningskommitté för lantmannabyggnader och jordbrukets byggnadsstudiekommitté. Därjämte bedrives sådan i begränsad omfattning av lantbruksförbundets byggnadsförening, vilken eljest framförallt har till uppgift att meddela byggnadsrådgivning, och föreningen åtnjuter jämväl ett mindre statsbidrag för sagda forskningsverksamhet. Denna senare är emellertid icke av den omfattning i förhållande till föreningens övriga verksamhet, att föreningen kan karakteriseras såsom egentlig forskningsinstitution. Båda de ovannämnda kommittéerna hava emellertid fått sig forskningsuppgifter avseende jordbrukets byggnadsfråga anförtrödda. Det skulle såsom följd härav kunna övervägas, huruvida icke ett organisatoriskt samordnande av de båda kommittéerna borde komma till stånd. Med hänsyn till de speciella förhållanden, som motiverat tillkomsten av jordbrukets byggnadsstudiekommitté, anser sig dock lantbruksstyrelsen icke böra förorda ett dylikt samordnande. Styrelsen vill emellertid understryka, att det för undvikande av dubbelarbete är av största vikt såväl att gränsdragningen mellan kommittéernas arbetsområde hålles klar som att kommittéerna med uppmärksamhet följa varandras verksamhet och de därvid framkomna resultaten.

Styrelsen har icke för närvarande kunnat biträda det av revisorerna framförda förslaget att åtgärder böra vidtagas för en sammanslagning av de på området verksamma organen.

Egnahemsstyrelsen har på anförda skäl framhållit som sin åsikt, att forskning och rådgivning beträffande jordbrukets byggnader numera äro i huvudsak tillfredsställande organiserade. Visserligen kan, framhåller styrelsen, med hänsyn till hithörande frågors mångfald och betydelse behov komma att uppstå rörande ytterligare statliga åtgärder, men någon ändring av organisationen i princip synes för närvarande icke vara påkallad.

Revisorerna hava under förevarande paragraf gjort gällande, att den statliga forskningsverksamheten rörande jordbrukets byggnadsfrågor sedan ett flertal år lidit av planlöshet och bristande samordning och att forskningsarbetet till följd härav icke kunnat eller kunde bedrivas med tillbörlig effektivitet. Revisorernas flertal har förordat forsknings-, försöks- och rådgivningsverksamhet rörande lantmannabyggnader inom en organisation under gemensam ledning.

Utskottet.

Utskottet får erinra, att innevarande års riksdag i anslutning till beviljande av anslag för nästa budgetår till Statens forskningskommitté för lantmannabyggnader uttalat, att riksdagen, som beaktat vad riksdagens revisorer i ämnet anfört, dock icke hade något att erinra mot Kungl. Maj:ts framställning om anslag till ändamålet.

De i ärendet hörda myndigheterna hava, såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår, avstyrkt den av revisorerna ifrågasatta samordningen under en gemensam ledning, men samtidigt framhållit betydelsen av ett intimt samarbete mellan de nu på området verksamma institutionerna. Utskottet, som vill understryka betydelsen att bland annat till undvikande av dubbelarbete ett dylikt samarbete upprätthålles, har ansett sig böra vad i ärendet förekommit för riksdagen

omförmäla.

18:o) **G. E. Broms' egnahemsstiftelses kolonisationsverksamhet i Karl Gustavs socken. Vissa iakttagelser angående Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag.** Under jordbruksdepartementet, §§ 30 och 31, hava revisorerna redogjort för sina iakttagelser beträffande vissa kolonisationsföretag i övre Norrland (Del I, s. 151—167).

G. E. Broms' egnahemsstiftelses kolonisationsverksamhet.

G. E. Broms' egnahemsstiftelse är grundad på en donation år 1908. Donationen avsåg bland annat fastigheter i Karl Gustavs socken av Norrbottens län med en sammanlagd areal av 5 500 hektar. Enligt de av Kungl. Maj:t för stiftelsen fastställda stadgarna har stiftelsen till ändamål att, »sedan den till stiftelsen överlämnade fasta egendomen fördelats i mindre lägenheter eller hemmansdelar, tillhandahålla dessa lägenheter med eller utan lämpliga åbygg-

nader på billiga villkor åt mindre bemedlade, för arbetsamhet, ordentlighet och nyktert levnadssätt kända personer, på det att såväl därigenom som genom billiga odlingslån och premier för välskötta lägenheter redbara arbetares strävan att erhålla eget hem och oberoende ställning må befrämjas».

För torrläggning och utdikning m. m. av ifrågavarande område har staten i olika sammanhang bidragit. Sålunda anvisade 1924 års riksdag 465 000 kronor för ändamålet. 1930 och 1933 års riksdagar hava anvisat 50 000 respektive 40 000 kronor. Av arbetslöshetsmedel hava omkring 300 000 kronor tagits i anspråk.

Efter att hava lämnat en redogörelse för kolonisationsföretagets hittillsvarande utveckling, varav bland annat framgår att hösten 1944 sammanlagt 56 lägenheter upplåtits, ävensom rörande föreliggande planer om det framtida upplåtandet av jordbrukslägenheter, hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att staten bidragit med betydande belopp till torrläggningen av Keräsjokibäckenet. Sålunda hava 420 000 kronor utgått i statsbidrag till reglering av vattendrag och mer än 300 000 kronor av staten utgivits för dikningsarbeten m. m.

Genom utdikning har stiftelsen avsett att kunna torrlägga sammanlagt omkring 3 200 hektar. Genom torrläggningsföretaget hava hittills endast ett tiotal nya jordbrukslägenheter tillkommit. Några å området förefintliga äldre jordbruk torde dock också hava haft båtнад av företaget.

Två allvarliga brister vidlåda förevarande kolonisationsföretag. Dels är tillgången å skog mycket knapp. En del nybildade jordbrukslägenheter hava praktiskt taget ingen husbehovsskog. Dels finnes å området föga odlingsvärdig fastmarksjord. Återstående vidsträckta myrmarker inom Keräsjoki skifteslag kunna av denna anledning överhuvud taget icke utnyttjas. Därtill kommer, att den uppodlade myrmarken är i stort behov av kalk och mineralisk växtnäring. Förutsättningarna för ett härligt jordbruk å området äro således icke tillfredsställande.

Enligt av stiftelsen framlagd plan skulle ett område om 165 hektar myrmark utdikas och uppdelas i sju jordbrukslägenheter. Kostnaderna för utdikningen och för anläggning av erforderlig väg till området beräknas uppgå till 92 000 kronor. Håri ingå icke kostnaderna för teg- eller täckdikning. För att kunna tagas i bruk måste marken dessutom odlas och byggnader uppföras. Det torde vara uppenbart, att värdet av den mark, som sålunda skulle utvinnas, icke kommer att stå i något rimligt förhållande till de mycket stora kostnadssummor, som det här är fråga om, och att de planerade kolonaten icke kunna giva sina brukare erforderlig utkomst.

Med hänsyn till de kostnader, som staten redan nedlagt i kolonisationsföretaget, hava revisorerna velat för riksdagen omförmåla sina iakttagelser.

Yttranden hava avgivits av *egnaheimsstyrelsen*, som överlämnat ett från *egnaheimsnämnden i Norrbottens län* inkommet uttalande, *länsstyrelsen i Norrbottens län*, samt *norrlandskommittén* (Del II, s. 124—132).

Av *egnaheimsstyrelsens* yttrande må följande här återgivas.

Av den nu lämnade sammanställningen av de omständigheter av betydelse för bedömande av ifrågavarande kolonisationsföretag, som framhållits å ena sidan av riksdagens revisorer och å andra sidan av *egnaheimsnämnden*, framgår, att företaget torde lida av vissa väsentliga brister och krävt stora kapi-

talinsatser men att tillika faktorer kunna påvisas, som gynnsamt påverka företaget. De åsyftade bristerna äro främst den otillräckliga tillgången på skog och fastmarksjord samt den uppodlade myrmarkens behov av kalk och mineralisk växtnäring. Såsom gynnsamma omständigheter framstå i första hand det relativt fördelaktiga geografiska läget och de med hänsyn till kommunikationsförhållandena goda avsättningsmöjligheterna för de å området frambringade produkterna. Vad de angivna bristerna beträffar lärer intet kunna åtgöras i avseende å den alltför ringa tillgången på fastmarksjord. Enligt vad egnahemsnämnden starkt understryker skulle däremot möjligheter icke saknas att kunna tillföra kolonisationsföretaget ytterligare skog. Stiftelsen hade nyligen lyckats förvärva en mindre skogsfastighet för ändamålet och vore i färd med underhandlingar om inköp av ännu en sådan fastighet. Stort behov föreläge emellertid därefter alltjämt av mera skog. Enligt nämndens mening borde skog lämpligen kunna tillföras området från närliggande kronomarker.

Vad den ekonomiska sidan av kolonisationsföretaget beträffar är det uppenbart, att de stora belopp av statsmedel, som nedlagts å företaget, icke stå i skäligt förhållande till det ringa antal nya kolonat som hittills kunnat utläggas å området. Såsom egnahemsnämnden understryker torde emellertid de vidtagna åtgärderna för torrläggning och dikning icke enbart ha medgivit denna nykolonisation utan även skapat möjligheter för fortsatt kolonisation i betydande omfattning samt medfört båtnad för ett avsevärt antal äldre jordbrukslägheter ävensom torrlagt vissa områden lämpade för foderproduktion. Att kunna erhålla något exakt besked i nu berörda fråga ställer sig emellertid vanskligt och torde väl heller knappast vara påkallat. Vad som dock numera i främsta rummet torde vara av intresse är frågan huruvida och i vad mån ytterligare investering av statsmedel i företaget må anses böra ske. Såsom av handlingarna framgår gäller det därvid i första hand ett ställningstagande till ett förslag från stiftelsens sida om utdikning av ett område om 165 hektar avsett att uppdelas i sju jordbrukslägheter. För denna utdikning ävensom för anläggande av behöflig väg till området ha enligt en föreliggande plan kostnaderna beräknats till 92 000 kronor. I sitt förenämnda yttrande uttalar nämnden härom, att förslaget grundade sig på föråldrade beräkningar och att vid en omarbetning av detsamma kostnaden sannolikt skulle kunna nedbringas.

I avseende å sistberörda projekt till ytterligare utdikning å ifrågavarande kolonisationsområde synes egnahemsstyrelsen ett ställningstagande till frågan om statsunderstöd till detsamma böra föregås av ytterligare utredning rörande förutsättningarna för företaget. Tanken på en sådan utredning har jämväl framförts av egnahemsnämnden. I särskilt yttrande av egnahemsstyrelsen denna dag i anledning av statsrevisorernas uttalande rörande Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag har styrelsen ifrågasatt föranstaltandet av en allmän översyn över möjligheterna till nykolonisation i Norrland. Därest en sådan översyn skulle komma till stånd, torde i samband därmed jämväl här ifrågavarande kolonisationsföretag och dess förutsättningar i avseende å fortsatt kolonisation kunna bliva föremål för undersökning.

Norrlandskommittén har anförts, bland annat, att kommittén utginge från att kommittén under sina överbäganden i fråga om Norrlands jordbruks- och fastighetsförhållanden även komme att söka ge belysning åt när och i vilken utsträckning nykolonisering bör ifrågakomma i Norrland. Kommittén hade emellertid ännu icke annat än förberedelsevis behandlat härmed sammanhängande spörsmål. Med hänsyn härtill och till att kommittén icke varit i

tillfälle att på platsen bilda sig en uppfattning om det i remitterade ärendet åsyftade kolonisationsföretaget, kunde kommittén näppeligen i nuvarande läge uttala någon bestämd uppfattning om detta kolonisationsföretag.

Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag.

Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag drives av egnahemsnämnden i Norrbottens län, som förvärvat erforderlig mark till ett pris av 70 000 kronor. Området omfattar omkring 2 250 hektar, därav 1 400 hektar beräknats kunna uppodlas. Odlingssmarken utgöres huvudsakligen av torvjord med endast obetydligt fastmarksjord. Tillgång till skog har tidigare saknats, men har numera viss skogsmark överförs från domänstyrelsens förvaltning för att upplåtas som gemensamhetsskog till redan upplåtna eller utlagda jordbrukaregnahem. Myrens torrläggning, som till största delen utförts såsom statligt reservarbete, påbörjades 1932. Kostnaderna härför beräknas hava uppgått till omkring 1 300 000 kronor. Å företaget ha hittills nedlagts omkring 1 500 000 kronor. Hittills hava 19 jordbrukslägenheter överlåtits med en sammanlagd areal av 383 hektar. 1935 startade egnahemsnämnden ett eget jordbruk å området om 15 hektar odlad mark.

Efter att hava framhållit, att Kungl. Maj:t den 8 september 1944 förklarat upplåtelser av kolonat eller jordbruksegnahem å Salt- och Fetmyran tills vidare icke skulle äga rum, hava revisorerna gjort följande allmänna uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår hava av statsmedel inemot 1 300 000 kronor förbrukats till avdikning och anläggande av vägar m. m. å Salt- och Fetmyran för att å området utlägga kolonat. Resultatet har dock icke motsvarat förväntningarna eller de gjorda uppoffringarna. Endast nitton jordbrukslägenheter hava hittills upplåtits. Enligt uppgift från egnahemsnämnden i Norrbottens län har icke någon upplåtelse av jordbrukslägenheter förekommit sedan den 3 juni 1942. Utan tvivel beror detta på de ofördelaktiga naturliga betingelserna för lönande jordbruk på området. Förutom det hårda klimatet och den korta växttiden, vilka bero på läget, tillkomma här särskilda svårigheter sammanhängande med markens beskaffenhet. Marken består av myrjord, som är kalkfattig och lider brist på mineralisk växtnäring. För att ernå tillfredsställande växtbetingelser måste man tillföra den kalk i betydligt större myckenhet än som i regel erfordras å fastmarksjord, varjämte kali och fosforsyra måste tillföras för att täcka bristen på mineralisk växtnäring. Därtill kommer en för vissa norrländska myrjor dar speciell brist, nämligen brist på koppar, som måste tillföras i form av kopparsulfat till icke oväsentliga kostnader. Det torde under sådana förhållanden knappast finnas förutsättningar att driva ett ekonomiskt bärigt jordbruk å Salt- och Fetmyran.

I detta läge uppställer sig frågan, huru man bör förfara med detta myrmarksområde. Tanken att till Salt- och Fetmyran helt eller delvis lokalisera den statliga fasta försöksverksamheten beträffande myrjord för övre Norrland synes revisorerna emellertid icke välgrundad. Redan nu finnas i Norrland två försöksgårdar å myrjord med i huvudsak samma naturliga förutsättningar som å Salt- och Fetmyran, nämligen Gisselås och Brännberg. Något behov av en tredje försöksgård för sådana jordar torde icke förefinnas. Föreställningen, att jordbruk under så ogynnsamma naturliga beting-

elser som å Salt- och Fetmyran skulle bära sig i form av stordrift, torde icke vara hållbar. Enligt av egnahemsnämnden upprättat förslag skulle till återstående arbeten med dikning och väganläggningar m. m. å området erfordras ytterligare närmare 400 000 kronor. Att staten skulle bidraga här-till finna revisorerna icke tillrådligt. Vissa delar av området torde dock hava förutsättningar att kunna utnyttjas för skogsbörd. En undersökning därom kan enligt revisorernas mening göras av länets skogsvårdsstyrelse.

Till vad ovan anförts beträffande Salt- och Fetmyrans jordförmedlings-företag vilja revisorerna foga följande sammanfattning och erinringar be-träffande kolonisationsverksamhet å myrjord överhuvud taget.

Statsmakterna hava genom statsbidrag till vattenreglerings- och myrod-lingföretag sökt skapa ökade försörjningsmöjligheter för den norrländska befolkningen, närmast då dess jordbruksbefolkning. Att resultaten av dessa insatser ofta icke blivit så goda, som man tidigare föreställt sig, är uppen-bart, och detta torde enligt revisorernas mening bero på att man icke på ett riktigt sätt räknat med alla de faktorer, som påverka resultaten.

En viktig sådan är tillgången till skog. Skogstillgång och skogsskötsel ut-göra genomgående ett naturligt komplement till det norrländska jordbruket. I allmänhet är skogen ett nödvändigt stöd för detta jordbruk. Saknas detta stöd, måste kolonisation av vidsträckta myrmarker bliva vanskliga företag.

De norrländska myrarna äro ofta fattiga på för kulturväxterna erforder-liga mineraliska näringsämnen, vilka därför måste tillföras i form av konst-gödsel. Detta kan möjligen bliva ekonomiskt lönande, om åtminstone det dybaraste växtnäringsämnet, kvävet, förekommer i tillräcklig mängd och i för växterna upptagbar form. Om även kväve saknas och sålunda måste inköpas, blir det givetvis svårt att få jordbruket bärigt. Tillförlitliga och po-sitivt utslagsgivande markkarteringar böra därför förefinnas för de områ-den, där staten skall i fortsättningen lämna bidrag till åtgärder för vatten-reglerings- och kolonisationsföretag. Det synes som om detta hittills ej all-tid iakttagits vid sådana anslagsfrågors behandling.

Vidare måste beaktas, att sädesodling till mognad icke i någon större ut-sträckning kan förekomma på de norrländska myrjordarna, som därför vid jordbruksdrift väsentligen få avses för vall-, grönfoder- och rotfruktsodling. Även om efter tillförande av kalk och konstgödsel ganska stora foderskördar kunna erhållas, så är dock detta foder betydligt mineralfattigare än samma foderslag skördat på fastmarksjordar, varför bristsjukdomar ofta uppkom-ma hos djuren vid ensidig utfodring med myrmarksfoder.

Nykolonisationer på de i allmänhet relativt näringsfattiga myrjordarna komma som regel att med ofrånkomliga odlings- och byggnadskostnader bli-va ekonomiskt hårt pressade företag. Med hänsyn härtill böra myndigheter-na vid prövningen av föreslagna sådana företag mera än vad hittills skett uppmärksamma, i vad mån omfattande och kostsamma väganläggningar måste komma att ytterligare belasta företagen.

Nu omnämnda svagheter vid myrmarksodlingar behöva givetvis icke göra sådana odlingar under alla förhållanden oekonomiska och olämpliga, men de nödvändiggöra noggrant övervägande av alla de omständigheter, som en-ligt vad nu sagts påverka den ekonomiska bärigheten. Därvid torde det ge-nomgående visa sig, att där godartade myrjordar kunna med rimliga kost-nader dräneras och odlas i anslutning till befintliga fastmarksjordbruk, de ofta kunna bliva värdefulla tillskott till de senare. Vid myrjordbruket an-nars ofrånkomligt byggnadsbehov bortfaller då helt eller delvis, likaså be-hovet av omfattande väganläggningar. Genom fastmarksjordarnas och myr-jordarnas samordning i lämpliga växtföljder kan en mera tillfredsställande näringsbalans erhållas i djurens foderstater än vid tillgodogörande enbart av

mineralfattigt myrmarksfoder. Då fråga är om myrjordars utnyttjande för fullständig nykolonisation, måste därför möjlighet finnas till att odlingsvärd fastmarksjord skall kunna sammanläggas med myrjorden för att giva bättre förutsättningar för jordbrukens bärighet.

Yttranden hava avgivits av *domänstyrelsen*, som bilagt yttrande av bland annat *överjägmästaren i Skellefteå distrikt*, *egnahemsstyrelsen*, som bilagt uttalande av *egnahemsnämnden i Norrbottens län*, samt *norrlandskommittén* (Del II, s. 133—155).

Egnahemsstyrelsen har beträffande frågan om områdets fortsatta utnyttjande framhållit, att styrelsen i annat sammanhang givit uttryck åt den uppfattningen att kolonisationen borde kunna fortsättas i viss begränsad omfattning, nämligen intill upplåtande av inalles ett femtiotal jordbrukslägenheter. Styrelsen har anfört, bland annat, följande.

Ehuru såsom ovan anförts genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 september 1944 frågan om Salt- och Fetmyrans vidare utnyttjande ställts på framtiden, kan egnahemsstyrelsen — med anledning av vad i denna fråga anförts, sedan styrelsen genom sin underdåniga skrivelse den 23 maj 1944 underställde Kungl. Maj:t skogstilldelningsfrågan — icke underlåta att framföra några principiella synpunkter på kolonisationsfrågan i Norrland. Statsrevisorernas uppfattning synes närmast vara, att kolonisation överhuvud icke bör förekomma av myrkomplex sådana som Salt- och Fetmyran, då enligt deras mening förutsättningar saknas att där bedriva lönande jordbruk. Egnahemsnämnden däremot synes hävda, att eftersom myrmarker av liknande eller sämre beskaffenhet och i motsvarande eller sämre klimatologiskt läge tidigare odlats, så bör ej heller Salt- och Fetmyran underkännas såsom olämplig för nyodling och kolonisation. Egnahemsstyrelsen kan icke godtaga någondera av dessa ståndpunkter. Gentemot statsrevisorerna kan anföras, att om hänsyn skulle tagas till alla diknings-, nyodlings- och vägbyggnadskostnader m. m., där fråga är om sedan gammalt odlad jord, så skulle särskilt i Norrland men även i mellersta Sverige mångenstädes visa sig, att lönande jordbruk icke heller där kan bedrivas. Statsmakterna ha också bland annat av anförda skäl under en lång följd av år med bidrag understött avdikning, nyodling och väganläggningar. På många håll, särskilt i Norrland och de skogrika delarna av mellersta Sverige, torde jordbruket, där det bedrivits sedan lång tid tillbaka, icke i och för sig vara lönsamt, ens om man bortser från sagda kostnader. Men det bedrivs i allt fall som ett nödvändigt komplement till skogsbruk eller utövandets av annan näring. Motiven härtill kunna vara varierande. I vissa fall är måhända jordbruksdriften enda möjligheten att kunna nyttiggöra arbetskraften under tider, då den icke finner sysselsättning i skogsbruket, i andra fall är det måhända för täckande av behovet utav färska livsmedel. Även ur allmänekonomisk synpunkt torde detta vara riktigt. Överhuvud taget torde, om de naturliga rikedomarna särskilt i Norrlands skogar skola kunna utnyttjas på ett riktigt sätt, jordbruk få bedrivas mångenstädes, där det i och för sig i själva verket icke är fullt lönsamt. Det bör vidare hållas i minnet, att särskilt i övre Norrland befolkningen alltjämt befinner sig i relativt stark tillväxt. För vinnande av försörjningsmöjligheter för den växande befolkningen måste näringslivet utvecklas. I denna utveckling måste även jordbruket komma i fråga. En viss fortsatt kolonisation torde därför alltjämt krävas därstädes. Härav följer emellertid icke — vilket närmast synes vara egnahemsnämndens mening — att all jord skulle tagas i anspråk, som ej är av sämre beskaffenhet eller sämre klimatologiskt belägen än den tidigare för odling ianspråktaga jorden. Tvärtom bör — så långt det

är möjligt med hänsyn till näringslivets i övrigt beroende av jordbruk inom ett visst område — vid all kolonisation de bästa jordarna i de bästa klimatologiska och geografiska lägena i första hand utnyttjas. Otvivelaktigt finnas inom Norrbottens läns kustbygd allttjämt stora och för odling lämpade godartade odlingsområden, som, så långt det är möjligt med hänsyn till vad ovan anförts, i första hand borde komma i fråga. På grund av rådande äganderäts- och jorddelningsförhållanden m. m. äro de emellertid i stor utsträckning icke åtkomliga för sådant ändamål, i vart fall icke på rimliga villkor. Egnahemsstyrelsen har emellertid sin uppmärksamhet riktad härpå och har för avsikt att undersöka framkomliga vägar, som möjliggöra att områdena kunna utnyttjas för kolonisation.

I det läge som nu uppkommit beträffande Salt- och Fetmyrans jordförmedlingsföretag vill egnahemsstyrelsen ansluta sig till den framförda tanken på en ytterligare utredning rörande företagets förutsättningar, innan vidare kolonisation igångsättes å detsamma. Med hänsyn bland annat till den kritik, som av statsrevisorerna framförts rörande nykolonisation överhuvud å myrjordar, synas vidare styrelsen skäl tala för att en allmän översyn verkställas rörande de kolonisationsmöjligheter i Norrland, som i fortsättningen synas vara att räkna med.

Norrlandskommittén har erinrat om att kommittén redan tidigare givit uttryck åt den uppfattningen, att ytterligare upplåtelser av jordbruksegnahem å området icke böra ske och att frågan om vilka alternativ för det framtida utnyttjandet som kunna komma ifråga borde bli föremål för övervägande. Kommittén höll därvid före, att den fastmarksjord som finnes å området eventuellt skulle bättre kunna utnyttjas för ett större jordbruk än för flera smärre. Kommittén, som framhållit, att kommittén ännu icke tagit slutlig ställning till hithörande spörsmål, har anfört, bland annat, följande.

Revisorerna framhålla att statsmakternas insatser att genom statsbidrag till vattenreglerings- och myrodlingsföretag skapa ökade försörjningsmöjligheter för den norrländska befolkningen ofta icke givit så goda resultat, som man föreställt sig, och att detta beror på att man icke på ett riktigt sätt räknat med alla de faktorer, som påverka resultaten. Bland sådana faktorer omnämnas närings- och produktionsförhållandena på de norrländska myrarna. Revisorerna synas närmast vara av den uppfattningen att den norrländska myroddlingen endast i undantagsfall är ekonomiskt försvarbar. Vad av revisorerna framföres, torde icke ge en rättvisande bild av de verkliga förhållandena vid myroddling. Problemet om norrländsk myroddling torde icke kunna avfärdas på sätt, som skett. Det finnes för närvarande en omfattande praktisk och försöksmässig erfarenhet om myroddlingen, och denna erfarenhet synes, såvitt nu kan bedömas, ge problemet en i flera synpunkter annan karaktär och räckvidd än revisorerna ge detsamma. Problemet måste bland annat, för att till fullo klarläggas, bedömas genom jämförelse med odlings- och näringsförhållandena på fastmarksjorden.

Revisorerna framhålla myrnarnas fattigdom på för kulturväxter erforderliga mineralväxtämnen. Av vad revisorerna i det sammanhanget yttra, synes man kunna få den uppfattningen att revisorerna utgå från att odling å myrjord endast kan bli ekonomiskt lönande, om åtminstone det dyrbaraste växtnäringsämnet, kvävet, förekommer i tillräcklig mängd och i för växterna upptagbar form. Denna bild av myrnarnas näringsförhållanden ger lätt en felaktig inställning, då den icke kompletterats med motsvarande redogörelse för den norrländska fastmarksjorden. Även fastmarksjordarna äro i behov

av kväve. Deras kväveinnehåll är lägre än myrjordens, där kväve visserligen till att börja med oftast föreligger i sådan form, att det ej kan upptagas av växterna, men genom odlingsåtgärder efter hand kan bringas till användbarhet. Utförda försök ha vidare visat, att det är ekonomiskt försvarligt att tillföra myrjorden växtnäring genom olika gödselmedel. Revisorerna förmena, att tillförlitliga och positivt utslagsgivande markkarteringar böra förefinnas för de områden, där staten skall lämna bidrag till vattenreglerings- och kolonisationsföretag. Det bör här erinras om att markkarteringen, om man däri inlägger en analys av jordens halt av kali, fosforsyra och kalk, endast utgör en detalj i den omfattande prövning som måste företagas, innan en myrjord kan godkännas för odling. Den undersökning av myrjord, som numera brukar verkställas för bedömande av dess värde för odling, är avsevärt mera omfattande än vad markkarteringen innebär. Sålunda är t. ex. bestämning av torvslag, torvdjup och underliggande fastmarksjord nödvändig för konstaterande av en myrs odlingsvärde. Skall alltså en undersökning av myrjord utgöra förutsättning för att statsbidrag skall utgå för vattenreglering och kolonisation, måste den givas vida större omfattning än vad som statsrevisorerna tänkt sig.

Revisorerna uttala sig också om värdet av de produkter, som erhållas från myrjord, och säga bland annat, att de foderskördar, som erhållas, utgöra ett foder, som är betydligt mineralfattigare än när samma foderslag skördas på fastmarksjord. Denna skillnad skulle även vara till finnandes, när myrjorden tillförts kalk och konstgödsel. Såvitt bekant föreligga inga som helst försöksresultat, som giva anledning till ett generellt uttalande av denna art. Enligt gjorda undersökningar kan timotejbö från kalkad och konstgödslad myr bliva fullt likvärdigt med motsvarande hö från fastmarksjord.

Vad nu anförts, innebär icke att kommittén vill utan reservation anbefalla nyodling å myrjord och i varje fall ej när därmed avses att skapa underlag för en kolonisation på huvudsakligen sådan jord — vilket också tagit sig uttryck i kommitténs förslag om att fortsatt kolonisation å Salt- och Fetmyran ej skulle ske. Kommittén ansluter sig därför närmast till tanken att nyodling av odlingsberättigad myrjord främst bör ske i anslutning till förefintliga fastmarksjordar, och förmenar kommittén att myrjorden ofta kan på ett tillfredsställande sätt komplettera fastmarksjorden ur produktionssynpunkt. I vilken omfattning och under vilka omständigheter dylik odling bör komma till stånd avses som nämnt att belysas i annat sammanhang.

Utskottet.

Staten har bidragit med avsevärda belopp till torrläggning och utdikning m. m. för att möjliggöra kolonisation av här avsedda områden. Det vill synas som om hittills vunna resultat av kolonisationsverksamheten knappast kommit att motsvara de förväntningar som från början knutits till företagen.

Av revisorernas uttalande i fråga om G. E. Broms' egnahemsstiftelses kolonisationsverksamhet framgår, att planer nu föreligga på utdikning av ytterligare områden. Revisorerna, som funnit väsentliga brister vidlåda kolonisationsföretaget och gjort gällande, att förutsättningarna för ett bärkraftigt jordbruk å området icke äro tillfredsställande, hava hyst betänkligheter mot att dylika åtgärder nu vidtagas. Tveksamhet i fråga om en ytterligare utdikning har även anmälts av egnahemsstyrelsen, som förordat att en ytterligare utredning först bör verkställas rörande förutsättningarna för företaget. Jämväl utskottet finner önskvärt, att en undersökning i angivna hänseende kommer till stånd. Utskottet vill emellertid ifrågasätta, huruvida icke

skäl föreligga att beträffande området meddela beslut av liknande innebörd som i fråga om kolonisationsverksamheten vid Salt- och Fetmyran, d. v. s. av innebörd att upplåtelser av kolonat eller jordbruksegnahem tills vidare icke må äga rum. Utskottet finner det nämligen mindre tillfredsställande att denna kolonisationsverksamhet fortsättes utan att klarhet vunnits om att förutsättningar föreligga för kolonisterna att erhålla nöjaktig bärgning. Vad i ärendet framkommit giver enligt utskottets mening i vart fall vid handen angelägenheten av att vid val av odlingslotter tills vidare endast de ur jordbrukssynpunkt mest lämpliga exploateras.

Utskottet vill i detta sammanhang tillika erinra om att norrlandskommittén i de i ärendena avgivna utlåtandena dels framhållit önskvärdheten av att, innan ytterligare åtgärder vidtagas från statens sida för den fortsatta kolonisationen på den Bromsska stiftelsens områden, kommittén måtte beredas tillfälle att närmare bilda sig en uppfattning om förhållandena, dels ock anmält, att kommittén i annat sammanhang kommer att söka underkasta spörsmålet om myrodlingen i allmänhet i Norrland en mera fullständig granskning.

Utskottet får hemställa,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet i förevarande sammanhang anfört.

19:0) **Statens provningsverksamhet.** Under handelsdepartementet, § 33, hava revisorerna gjort vissa erinringar beträffande den statliga eller av statsunderstödda institutioner bedrivna provningsverksamheten (Del I, s. 170—175).

Revisorerna hava till en början erinrat, att staten under en följd av år bedrivit provningsverksamhet vid statens provningsanstalt och Chalmers provningsanstalt, ävensom framhållit, att, i anslutning till en av statskontoret den 30 juni 1932 framlagd utredning Kungl. Maj:t den 26 maj 1933 (nr 244) utfärdat cirkulär angående anlitan i vidgad omfattning av förstnämnda anstalt. I cirkuläret föreskrevs, att statliga myndigheter och institutioner vid förekommande behov av provningar och undersökningar, tillhörande statens provningsanstalts verksamhetsområde, skulle, i den mån de icke hade tillgång till egna anordningar för utförande av sådana provningar och undersökningar, i största möjliga utsträckning för ändamålet anlita statens provningsanstalt.

Provningsverksamhet förekommer emellertid, framhålla revisorerna vidare, även vid andra statliga och statsunderstödda institutioner än statens provningsanstalt. Revisorerna, som ansett det vara av intresse att undersöka denna verksamhets omfattning och organisation, hava därvid utrönt, att provningsverksamhet bedrivs vid vissa av tekniska högskolors i Stockholm institutioner, särskilt institutionerna för byggnadsstatik och byggnadsteknik, statens hantverksinstitut, statens institut för folkhälsan, vissa av de

affärsdrivande verken, försvarsväsendets kemiska anstalt samt textilinstitutets i Borås materialprovvningsanstalt m. fl. forskningsinstitut.

Revisorerna, som närmare redogjort för omfattningen av de olika institutionernas provningsverksamhet, hava gjort följande allmänna uttalande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att vid sidan av statens provvningsanstalt och den därmed samarbetande Chalmers provvningsanstalt ett flertal statliga och statsunderstödda institutioner bedriva provningsverksamhet.

Revisorerna hava uppmärksammat, att i vissa fall såväl statens provvningsanstalt som andra institutioner utföra samma slags prov och däröver utfärda intyg. Revisorerna äro icke övertygade om att övriga institutioner härvid besitta samma förutsättningar som statens provvningsanstalt.

Samarbetet mellan statens provvningsanstalt och övriga institutioner synes i stort sett vara tillfredsställande. Antalet institutioner, som bedriva provningsverksamhet av olika slag, är emellertid så stort att det icke utan närmare undersökning kan avgöras, om den nuvarande organisationen är ändamålsenlig och icke för statsverket medför onödiga kostnader. Statens provvningsanstalt går årligen med underskott, oaktat taxorna de senaste åren något höjts. Därest verksamheten ökas, torde emellertid underskottet kunna förväntas minska. Med hänsyn härtill är det önskvärt, att provningsverksamheten i så stor utsträckning som möjligt koncentreras till provvningsanstalten. Därigenom torde även kostnaderna för personal, lokaler och maskiner m. m. kunna nedbringas vid andra institutioner. På grund härav vilja revisorerna förorda, att en översyn kommer till stånd angående den statliga provningsverksamhetens organisation. Därvid bör även undersökas, om icke vissa laboratorier eller institutioner böra upphöra eller inordnas under statens provvningsanstalt.

Beträffande den vid tekniska högskolan bedrivna provningsverksamheten vilja revisorerna uttala, att det måste anses anmärkningsvärt, om institutionsföreståndarna själva skulle kunna bestämma omfattningen av sina institutioners provningsverksamhet. Avgörandet härav bör tillkomma styrelsen för tekniska högskolan, som givetvis i detta hänseende bör samarbeta med statens provvningsanstalt.

Yttranden hava avgivits av *försvarets fabriksstyrelse*, *statens institut för folkhälsan*, *styrelsen för statens provvningsanstalt* samt *styrelsen för tekniska högskolan i Stockholm*, som bifogat yttrande av *högskolans lärarkollegium* med därvid fogad *reservation* (Del II, s. 159—162). Fabriksstyrelsen och styrelsen för statens provvningsanstalt hava anslutit sig till revisorernas förslag om utredning rörande den statliga provvningsanstaltens organisation. Statens institut för folkhälsan har framhållit, att provvningsanstaltens och institutets arbetsområden i allt väsentligt låge så utanför varandra, att någon intressekonflikt icke föreläge eller kunde väntas uppkomma. Styrelsen för tekniska högskolan har framhållit att, därest det skulle befinnas påkallat att institutionsföreståndarnas självbestämmanderätt med avseende på den vid respektive institutioner bedrivna provningsverksamheten inskränkes, denna fråga borde göras till föremål för reglering i de nya stadgar för de tekniska högskolorna, som torde komma att utarbetas i samband med högskolornas förestående omorganisation.

Utskottet.

Den av revisorerna verkställda undersökningen har givit vid handen, att provningsverksamhet bedrivs förutom av statens provvningsanstalt och den

därmed samarbetande Chalmers provningsanstalt jämväl av ett flertal statliga och statsunderstödda institutioner. I en del fall synas dessa institutioner även börjat bedriva provningsverksamhet berörande provningsanstaltens verksamhetsområde och även reklamerat i syfte att giva verksamheten förvärvsmässig karaktär. Det vill förefalla utskottet som en dylik verksamhet icke väl harmonierar med de i 1933 års cirkulär meddelade föreskrifterna. Det förtjänar i detta sammanhang påpekas, att provningsanstaltens rörelse årligen medfört betydande underskott. Utskottet, som ifrågasätter huruvida det kan anses ekonomiskt eller ändamålsenligt att utrusta ett flertal institutioner med provningsmaskiner av likartat slag, delar revisorernas åsikt att en översyn i fråga om den statliga provningsverksamheten bör komma till stånd.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om den statliga provningsverksamhetens organisation.

20:o) **Övriga anmärkningar.** Vad i övrigt blivit av revisorerna anmält och erinrat har utskottet funnit hava medfört åsyftad eller i utsikt ställd rättelse eller vara av vederbörandes utlåtande nöjaktigt förklarat eller ej vara av den vikt, att, oaktat förklaringen ej varit fullt tillfredsställande, någon riksdagens åtgärd bort av förhållandena föranledas, eller slutligen icke hava varit av beskaffenhet att från utskottets sida påkalla något yttrande, vilket utskottet velat för riksdagen

anmäla.

Stockholm den 22 maj 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Lindström, Sven Larsson, Bäckström, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Gustaf Ivar Anderson, von Heland, Gunnar Andersson* och *Ivar Persson*: samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Malmö, *Mårtensson, Hall, Norup, Malmborg* i Skövde, *Holmström, Lindholm, Johansson* i Mysinge och *Birke*;

dock att vid behandlingen av punkterna 11:o)–20:o) herr *Berling* deltagit i stället för herr *Gustaf Karlsson*.

Reservationer:

1) vid *punkten 4:o*) (Avlöning och övriga förmåner till lottor) av herr *Holmström*;

2) vid *punkten 11:o*) (Innehållande av tolagssättning till städer vid bristande fullgörande av tullhusbyggnadsskyldighet) av herrar *Oscar Olsson, Sven Larsson, Berling, Törnkvist, Andersson* i Malmö, *Mårtensson, Hall, Holmström* och *Birke*, vilka ansett, att sista meningen i utskottets yttrande bort utgå.